

**Neo- Roma Cumhuriyetçiliği Özgürlük Anlayışının Özgünlüğü:
Klasik Liberalizm Üzerinden Bir Değerlendirme**

**The Originality of the Neo-Roman Republican Conception of Liberty:
An Assessment through the Lens of Classical Liberalism**

Rezzan AYHAN TÜRK BAY

Dr. Öğr. Üyesi, Pamukkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Siyaset ve Sosyal Bilimler ABD,
Asst. Prof. Dr., Pamukkale University, Faculty of Economics and Administrative
Sciences, Department of Political Science and Public Administration
rayhan@pau.edu.tr

ORCID: 0000-0001-6578-4609

ROR ID: <https://ror.org/01etz1309>

DOI: 10.56720/msbd.2026.s17.458

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 30 Temmuz / July 2026

Kabul Tarihi / Date Accepted: 8 Ekim / October 2026

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Ekim / October 2026

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ekim / October

Atıf / Citation: Ayhan Türkbay, Rezzan. “Neo- Roma Cumhuriyetçiliği Özgürlük Anlayışının Özgünlüğü: Klasik Liberalizm Üzerinden Bir Değerlendirme”. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (Ekim 2026): 421-460. <https://doi.org/10.56720/msbd.2026.s17.458>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.
web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevzusbd@gmail.com>

Copyright © CC BY-NC 4.0

Öz

Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgürlük anlayışı, cumhuriyetçilik ve liberalizm arasındaki tartışmalara yön veren önemli bir analiz birimidir. Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin başlıca temsilcilerinden Quentin Skinner ve Philip Pettit, liberalizme alternatif bir özgürlük teorisi inşa etmeye çalışarak liberalizmin özgürlüğün tek temsilcisi olarak görülmesine itiraz etmiş; tarihsel olarak cumhuriyetçi özgürlüğün liberalizmi öncelediğini iddia etmişlerdir. Klasik liberalizmin negatif özgürlüğüne karşı çıkmaları onları pozitif özgürlüğe yöneltmemiştir. Aksine, Neo-Roma düşünürleri yeni bir özgürlük teorisi inşa etmeye çalışırken, negatif özgürlüğün fiili müdahalesizlik ölçütü yerine, keyfi müdahalenin yokluğu olarak kavramsallaştırdıkları bağımlı olmama ve tahakkümsüzlük kategorilerini özgürlüğü belirleyen ölçütler olarak sunmuşlardır. Çalışmanın ana argümanı, Neo-Roma cumhuriyetçiliği ve klasik liberalizmin özgürlük anlayışı arasında keskin bir ayrımın olmadığıdır. Bu doğrultuda, Neo-Roma özgürlük teorisi ve bu teorinin klasik liberalizmle bir kopuş oluşturmadığına dair eleştiriler incelenmiştir. Söz konusu inceleme ile Neo-Roma cumhuriyetçiliği özgürlük anlayışının klasik liberalizmle arasındaki ilişki kavramsal, normatif, epistemolojik ve yapısal anlamda sorgulanarak özgünlüğü tartışılmıştır. Böylece, Neo-Roma düşüncesinin klasik liberalizmin özgürlük anlayışına bir alternatif değil, bazı hukuksal ve kurumsal araçlar yolu ile negatif özgürlüğü yeniden yorumlayan; yapısal ve toplumsal sınırlılıklarına işaret eden bir yaklaşım olduğunun ortaya konması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Neo-Roma Cumhuriyetçiliği, Klasik Liberalizm, Negatif Özgürlük, Müdahalesizlik, Bağımlı Olmama, Tahakkümsüzlük.

Abstract

The conception of liberty in Neo-Roman republicanism is a key analytical framework that guides the debates between republicanism and liberalism. Quentin Skinner and Philip Pettit, leading proponents of Neo-Roman republicanism, have challenged the view that liberalism is the sole representative of liberty by attempting to construct an alternative theory of liberty; they have argued that, historically, republican liberty preceded liberalism. Their opposition to the negative liberty of classical liberalism has not led them towards positive liberty. Conversely, while Neo-Roman thinkers attempted to construct a new

theory of liberty, they presented the categories of non-dependence and non-domination – conceptualized as the absence of arbitrary intervention – as criteria for determining liberty, rather than the actual non-intervention criterion of negative liberty. The main argument of the study is that there is no sharp distinction between Neo-Roman republicanism and the classical liberal conception of liberty. In this context, the Neo-Roman theory of liberty and the criticisms arguing that this theory does not represent a break with classical liberalism have been examined. Through this examination, the relationship between the Neo-Roman republican conception of liberty and classical liberalism has been examined from conceptual, normative, epistemological and structural perspectives, and its originality has been discussed. The aim, therefore, was to demonstrate that Neo-Roman thought is not an alternative to classical liberalism’s conception of liberty, but rather an approach that reinterprets negative liberty through certain legal and institutional means, while highlighting its structural and social limitations.

Key Words: Neo-Roman Republicanism, Classical Liberalism, Negative Liberty, Non-interference, Non-dependence, Non-domination.

Giriş

Cumhuriyet kavramına gndelik ve akademik çerçevede yklenilen kamusallık, yurttaşlık, ortak çıkar gibi anlamlara Antik Yunan ve Roma’ya uzanan bir tarihsel geçmiş eşlik etmektedir. Liberalizm ise modern devletin gideerek artan iktidarına yönelik tepkiyi yansıtan birey temelli bir ideolojidir. Cumhuriyetçilik ve liberalizm arasındaki ilişki, modern siyaset teorisi içinde önemli tartişma alanları oluşturmuştur. Söz konusu tartişmaların doğrultusunu belirleyen özgürlük kavramı ise, pek çok siyasal felsefenin, ideolojinin ve siyasi rejimin ana unsuru olagelmifitir. Liberalizmin modern çağda eşitlik ve özgürlük denklemine bireyin özgürlüğünü ön plana çıkaran yapısı ile kendisini özgürlüğün temsili olarak sunmuştur. Liberalizmin zgrlğn tek kaynağı olduğu tezine karşı cumhuriyetçi özgürlüğün imkânı üzerinde fikir yürüten yeni cumhuriyetçi yaklaşımlar, liberalizmin bu konudaki üstünlüğüne itiraz etmişler; cumhuriyetçiliğin özgürlüğü tarihsel ve normatif olarak öncelediğini iddia etmişlerdir. Yeni cumhuriyetçilik genel itibariyle Neo-Roma ve Neo-Atina olarak

ikiye ayrılmıştır. Onları ayırıştıran özgürlüğün kapsamı, siyasal katılım, yurttaşlık, ortak iyi, yasalar gibi kategorilerin belirlediği işlev ve anlam olmuştur. Diğer yandan yeni cumhuriyetçilik yaklaşımlarında olduğu gibi, liberalizm de kendi içinde farklılaşmıştır. Özgürlük anlayışının siyasal ve kapsamlı liberalizm (Rawls, 2007, 14)¹ çerçevesindeki ikili ayrımında, sırasıyla Hobbes geleneğini takip eden negatif özgürlük savunucuları, Kant ve Mill ile temsil edilen pozitif özgürlük savunucuları, 17. yüzyıldan bu yana özgürlüğün liberalizmle birlikte anılmasında etkili olmuşlardır. Çalışmada, klasik liberalizm Hobbes geleneğini takip eden müdahalesizlik anlamına gelen negatif özgürlük anlayışına atıfla kullanılmış; kapsamlı liberal öğretilerin pozitif özgürlük anlayışını ele alan biçimleri dışarıda bırakılmıştır. Çağdaş liberal düşüncede negatif özgürlük eksenindeki tartışmalar büyük ölçüde siyasal liberalizm safında yer aldığı için siyasal liberalizm de çalışmanın kapsamına dahil olabilmektedir. Diğer bir deyişle, liberalizm ve liberal özgürlük kavramları, özgürlüğün negatif yorumlarına karşılık gelen bir anlamda kullanılmıştır.

Cumhuriyetçi özgürlük anlayışı açısından Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgürlük anlayışına odaklanılmıştır. Neo-Roma cumhuriyetçiliği, cumhuriyetçi özgürlük anlayışının klasik liberalizmin negatif özgürlük kavrayışından farklı hatta ona alternatif bir özgürlük teorisi oluşturduğu iddiasını taşımıştır. Ancak bu iddiaya, özellikle liberal teorisyenler, Neo-Roma geleneğinin yeni bir özgürlük anlayışı inşa etmediği itirazını yöneltmişlerdir. Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgürlük anlayışının araştırma nesnesi olması, cumhuriyetçi ve liberal düşünce arasındaki kaygan zemini açığa çıkarma potansiyeli sebebiyledir. Diğer bir deyişle Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgürlük anlayışının, cumhuriyetçi özgürlüğün klasik liberalizm ile gerçekten bir farklılaşma gösterip göstermediğine dair cevap arayışlarının muhatabı olacağı beklentisidir. Neo-Atina cumhuriyetçiliği özgürlüğü aktif siyasal katılım ve öz yönetim ile ilişkilendirirken, Neo-Roma cumhuriyetçiliği özgürlüğü bireyin keyfi iktidara bağımlı olmaması ya da tahakküm altında bulunmaması üzerinden tanımlamakta ve liberalizmle ortaklıklar sergilemektedir.

¹ Liberalizmin ikili yapısını kavramsallaştırmada Rawls'un siyasal ve kapsamlı liberalizm terminolojisi yaygın olsa da bu konudaki farklı ayrımlar için bkz. (Ayhan Türkbay, 2024, 131).

Neo-Roma cumhuriyetçiliği özgürlük anlayışının klasik liberalizmin negatif özgürlük anlayışına bir alternatif olup olmadığının incelenmesi ile cumhuriyet, anayasal bir rejime indirgenen bakış açısı yerine özgürlük tartışmalarını içeren felsefi bir zemine yerleştirilebilecektir. Bu zemin içinde çalışmayı yönlendiren argüman, Neo-Roma geleneği özgürlük anlayışının klasik liberalizmle özsel bir ayrıma tabi tutulamayacağıdır. Çalışmada Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgürlük anlayışının liberalizmin özgürlük anlayışına farklı boyutlar kazandırdığı ve belli açılardan katkı sağladığı kabul edilmektedir. Ancak Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin liberalizmden ontolojik açıdan farklı bir teori ortaya koymadığı benimsenmektedir. Diğer bir deyişle, Neo-Roma cumhuriyetçiliği özgürlüğü bireyler arası ilişkiler üzerinden kurduğu için liberalizmin bireyci zemininden uzaklaşmamıştır. Modernitenin güncel koşullarında özgürlük bireyler arasındaki ilişkilerden ziyade bu ilişkilerin yapısal koşulları ile belirlenir hale gelince; Neo-Roma cumhuriyetçiliği ve liberalizm arasındaki mesafe silikleşmiştir. Çalışmanın merkeze aldığı düşünce, Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin liberal özgürlük anlayışına karşı yeni bir teori oluşturmaktan ziyade, belli mekanizmalar ile yeniden değerlendirerek desteklediği yönündedir.

Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgürlük teorisi üzerine yapılan çalışmaların büyük bir kısmı tarihsel ve kuramsal bir perspektif izlemiştir. Mevcut ulusal literatürde, Neo-Roma cumhuriyetçiliği ve liberalizm arasındaki ilişki ya da geçişkenliğin ele alındığı çalışmalar bulunmaktadır (Öztürk, 2016; Çelik-Karakurt, 2025; Tunçel, 2013). Buna karşılık, Neo-Roma özgürlük anlayışının liberalizmle arasında iddia ettiği mesafenin olmadığı yönündeki eleştiriler ile ilgili çalışmalar sınırlıdır. Çalışmanın liberalizm ve cumhuriyetçilik arasındaki ilişkiyi, Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgürlük anlayışına yönelik eleştiri ve analizlerin kapsam ve gerekçeleri üzerinden ve cumhuriyetçi özgürlüğün özgünlüğü ve imkânı açısından analiz etmesinin bir katkı olması amaçlanmaktadır.

Bu amaç doğrultusunda öncelikle Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin teorik zemini oluşturan negatif ve pozitif özgürlük ayrımı incelenecek; ardından Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgürlük anlayışının tarihsel ve felsefi temelleri ile bu çizginin iki önemli temsilcisi olan Skinner ve Pettit'in özgürlüğe bakış açıları

değerlendirilecektir. Ardından Neo-Roma cumhuriyetçiliğine yöneltilen eleştiriler doğrultusunda cumhuriyetçi özgürlüğün klasik liberalizm karşısındaki teorik konumu, imkânı ve özgünlüğü tartışılmış olacaktır.

1. Neo-Roma Cumhuriyetçiliğinin Teorik Zemini: Negatif ve Pozitif Özgürlük Ayrımı

Neo-Roma düşüncesinin özgürlük anlayışı öncelikli olarak negatif ve pozitif özgürlük ayrımına yönelik eleştirilerden kaynağını alır. İkili özgürlük anlayışının kökeni, daha eskilere uzanmakla birlikte Neo-Roma cumhuriyetçileri değerlendirmelerini büyük ölçüde Isaiah Berlin'in 1958 tarihinde yazdığı *Two Concepts of Liberty* başlıklı makalesi üzerinden yapmışlardır.² Modern özgürlük tartışmalarının merkezinde halen büyük ölçüde bu ikili ayrım yer almaktadır (Erfidan, 2021, 30). MacCallum'un belirttiği gibi özgürlüğün ne olduğu hakkında yapılan tartışmaların sınırlarını çizmek kolay değildir. Tarihsel olarak rakip siyasal ideolojiler, özgürlük kavramına ilişkin olumlu tutumları kendi tarafları içine dahil ederek birbirleri ile mücadele etmişlerdir. Bu durum, rakip geleneklerin amaçlarına uygun kullanımına ve nihayetinde negatif ve pozitif olarak kavramsallaştırmalarına zemin hazırlamıştır (MacCallum, 1967, 313).

Siyasal liberalizmin özgürlük anlayışının tarihsel kökeninde Hobbes'a kadar giden negatif özgürlük anlayışı bulunmaktadır. Negatif özgürlük kavramı, Hobbes'un *Leviathan*'da dile getirdiği "özgür bir insan, gücü ve zekâsıyla yapmaya muktedir olduğu şeylerde, istediği şeyi yapması engellenmemiş olan birisidir" (Hobbes, 2018, 163) ifadesi, negatif özgürlüğün temel düsturu olacaktır. Aynı şekilde Hobbes için yasalara karşı gelmek, karşılığında verilen cezaya katlanmak suretiyle özgürce verilmiş bir karardır (Walter, 2011, 61). Dolayısıyla yasanın zorlayıcı gücünün dahi doğal özgürlüğü zarar görmemiş halde bıraktığı iddiasını taşımıştır (Skinner, 2018a, 31). Yasa ile düzenlenmemiş bir alanda ise uyruk zaten kendi takdirine göre yapmak veya yapmamak özgürlüğüne sahiptir (Skinner, 2018b, 170). Hobbes, özgürlüğün varlığını bağımlılığın yokluğu ile değil, engellerin yokluğu ile tanımlayarak yaşadığı dönemde İngiliz cumhuriyetçilerine cevap veren ilk kişi olmuştur (Skinner, 2018b, 163; Skinner, 2002, 246-247). Bir devletin tek kişi ya da halka dayalı olmasını özgürlük için bir ölçüt

² Skinner, Berlin'in bu ayrımı oluştururken Bernard Bosanquet'ten ve Bosanquet'in de T.H. Green'den etkilenmiş olduğundan söz eder. Bkz. (Skinner, 2002, 240).

olarak görmemesi, onu İngiliz cumhuriyetçilerinden ayırıştıran en önemli noktadır (Hobbes, 2018, 167). Özgürlük siyasal katılım düzeyiyle değil, sahip olunan hak kapsamında değerlendirildiği için negatif bir karaktere sahiptir (Baştürk, 2013, 120). Neo-Roma cumhuriyetçileri, İngiliz cumhuriyetçilerinden ilham almışlardır. Bu nedenle özgürlüğü, engellerin yokluğu olarak tanımlamayış yetersiz bulmuşlardır.

Çıkış noktası Hobbes'un özgürlük tanımı olan Berlin'e göre (Çapan, 2015, 148), yapmak istenilen şey başkalarının müdahalesi ile yapılamıyorsa negatif özgürlük ortadan kalkmıştır. Yapmak istenilen bir şey, başkalarının müdahalesi değil de kişinin kendi özellik ve yeteneklerinden dolayı yapılamıyorsa burada müdahale yoktur (Berlin, 2007, 62-63). Berlin'in iddiasına göre, dışsal engeller kasıtlı olsa da olmasa da özgürlüğe işaret eden yokluk kategorisi, her zaman müdahalenin yokluğuna işaret etmiştir (Skinner, 2002, 244). Müdahale edilmeyen asgari alanı belirleyen doğal hukuk, fayda, kategorik emir veya başka bir kavram olsa da değişmeyen öz, özgürlüğün bir şeyden özgürlük anlamına gelmesi (Berlin, 2007, 65-66); dolayısıyla negatif özgürlüğe tekabül etmesidir.

Negatif özgürlük bir şeyden özgürlük iken (Berlin, 2007, 66), pozitif özgürlük bir şeye özgürlük anlamına gelir (Berlin, 2007, 71). Pozitif özgürlük, özgürlüğün sınırı ya da sınırsızlığından ziyade özgürlüğü sağlayan ortam ile ilgilenir. "Benim özgürlük alanımı kimler belirliyor?" pozitif özgürlüğün sorusudur (Berlin, 2007, 68-69). Berlin için bu soruya verilecek cevap, kişinin "kendisi için karar verilen değil, karar veren" olmasını gerektirir. Diğer bir deyişle pozitif özgürlüğe sahip olan bir kişi, "başka insanlara tepki veren değil, kendi kendini yöneten bir fail" olarak karşımıza çıkar (Berlin, 2007, 69-70). Müdahale edilmeme anlamında özgürlük ile kendi kendinin efendisi olarak oluşan özgürlük ilk bakışta, özgürlüğü ifade etmenin "negatif ve pozitif yolları" gibi gözükebilir. Ancak negatif ve pozitif özgürlük tarihsel olarak birbiri ile çatışmaya girerek iki farklı yöne doğru gelişmiştir (Berlin, 2007, 70). Pozitif özgürlük; bireyin kendi yaşamının öznesi olmasını, kendi iradesi doğrultusunda özerk hareket edebilme kapasitesini ifade etmektedir.

Pettit'in de belirttiği gibi, Berlin'in negatif ve pozitif özgürlük ayrımı, çokça referans alınmış, olumlu ve olumsuz eleştiriyeye maruz kalmıştır. Genel

itibariyle Berlin, modern düşünürlerin büyük ölçüde negatif özgürlüğe bağlı kaldıklarını, pozitif özgürlüğün ise kadim dönemlerin anlayışı olduğunu ima etmiştir (Pettit, 1998, 38-39). Pozitif özgürlüğün kendi kendinin efendisi olma argümanının toplum için belirli hedeflere dönüştürülmesi ve insanların bu hedefleri takip etmeye zorlanmasını (Riker, 1982, 12), 20. yüzyılın totaliter rejimlerine meşruluk kaynağı sağladığı gerekçesiyle eleştirmiştir (Çapan, 2015, 143). Cumhuriyetçiliğin özgürlük ile örtüşmediği, demokrasi ve özgürlük ile arasına mesafe koyduğuna dair bakış açısı bu tür pozitif özgürlük anlayışının yansımalarıdır ve bilhassa Neo-Atina cumhuriyetini hedef almıştır.

Negatif özgürlüğün fiili müdahaleye, pozitif özgürlüğün özerklik ve öz yönetim anlayışına dayanmasının özgürlük kavramını daralttığı iddia edilmiştir. Örneğin MacCallum'a göre özgürlük; bir fail, onun yapacağı bir eyleme dair özgürlük durumu ve o eyleme ya duruma ilişkin ulaştığı sonucu içeren üçlü bir ilişkiyi içeren (MacCallum, 1967, 314), yokluk ile ilişkili tek bir kavrama karşılık gelir (Skinner, 2002, 237-238). İngiliz siyasal deneyimlerinden hareketle Hobbes'un başını çektiği negatif özgürlük ve aydınlanmanın rasyonalizmine atıfta bulunan pozitif özgürlük arasındaki makasın giderek açılması da cumhuriyetçi özgürlük arayışlarına itmiştir (Erfidan, 2021, 30). Neo-Roma geleneği, cumhuriyetçi özgürlük anlayışını pozitif özgürlükle örtüştürmediği gibi negatif özgürlüğün fiili müdahalesizliği ile sınırlamamıştır. Özgürlüğü keyfi müdahaleye bağımlı olmama ile açıklamıştır. Bu çerçeve içinde Neo-Roma cumhuriyetçiliği, negatif ve pozitif özgürlük ayrımını yeterli bulmayarak, özgürlüğü bağımlı olmama hali ve tahakkümsüzlük kavramı üzerinden yeniden inşa çabasına girmiştir. Bu çabanın ne doğrultuda geliştiğini incelemek için tarihsel ve felsefi temelleri ile kavramsal serüvenini irdeleyebiliriz.

2. Yeni Cumhuriyetçilik ve Özgürlük

Belirtildiği gibi genel olarak cumhuriyetçiliğin kökleri, Antik Yunan ve Roma üzerinden inşa edilse de yeni cumhuriyetçi yaklaşımlar erken modern dönemde mayalanan cumhuriyetçi gelenekten beslenmiştir. Cumhuriyetçiliğin yeniden canlanması, siyaset felsefecilerinden çok tarihçilerle başlamıştır. Bu dönemde siyaset felsefecilerinin çabaları, büyük ölçüde cumhuriyetçiliğin tarihsel olarak yeniden yapılandırılmasına odaklanmıştır. Kendisi de bir tarihçi

olan Skinner, Roma'dan başlayarak Rönesans İtalya'sı ve oradan İngiliz cumhuriyetçilerine uzanan tarihsel bir hat çizer. Ancak klasik cumhuriyetçi gelenek, sözleşmecî siyasal düşünce ve faydacı yaklaşım ve dolayısıyla liberalizmin hakim paradigma haline gelmesi ile gözden düşmüş ve cumhuriyetçiliğin özgürlük ile bağdaşmadığı yaygın kabul görmüştür (Skinner, 1984, 238; Skinner, 2006, 178-179).

Yeni cumhuriyetçi bakış açısı, liberal geleneğin bireysel haklara odaklanan hak merkezli siyaset kavrayışına alternatif olarak yurttaşlık erdemlerinin güçlendirilmesine (Kartal, 2013, 339) dayalı bir yaklaşım geliştirirken, liberalizmin siyaseti ve demokrasiyi biçimsel bir boyuta indirgemesine karşı bir çabayı da yansıtmıştır. İki kanaldan beslenen bu arayışlar üstte de belirtildiği gibi Neo-Atina ve Neo-Roma cumhuriyetçiliği olarak sınıflandırılmıştır. Hannah Arendt ve Michael Sandel gibi düşünürler ile temsil edilen Neo-Atina cumhuriyetçiliği Aristoteles çizgisini takip ederek siyasal katılımın bireyi yurttaşa dönüştürecek bir amaç ve değer olduğu bir *civic* hümanist gelenek üzerinde mutabık olmuştur (Kartal, 2013, 339- 340; Keyman- Turnaoğlu, 2008, 41). Çalışmanın merkezindeki Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin en önemli temsilcileri ise Quentin Skinner ve Philip Pettit'tir.³

2.1. Neo-Roma Özgürlük Anlayışı: Tarihsel ve Felsefi Temeller

Tarihsel olarak Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin arka planında Roma cumhuriyeti ve düşünürleri, Machiavelli ve İngiliz cumhuriyetçileri önemli uğrak noktaları olarak yer almıştır. Adından da anlaşılacağı üzere bu yaklaşım öncelikle Roma'ya atıfta bulunmuş, bilhassa da Cicero'yu vurgulamıştır. Rönesans ile canlanarak Machiavelli'in düşüncesinde güçlü bir biçimde hatları çizilmiş (Pettit, 1998, 40; Lovett- Pettit, 2009, 12); ardından 17. ve 18. yüzyıl İngiltere'sinde mutlak monarşi yanlılarına karşı cumhuriyeti savunan İngiliz cumhuriyetçileri bu geleneği yeniden gündeme getirmişlerdir (Nomer, 2013, 127-128).

İngiliz cumhuriyetçileri kendi kendini yöneten bir cumhuriyetçilik biçiminin kamusal özgürlüğün sürdürülebileceği bir anayasa ile sağlanacağını kabul

³ Cass Sunstein, Maurizio Viroli, John Maynor gibi isimler de Neo-Roma cumhuriyetçileri arasında yer almaktadır. Bkz. (Keyman - Turnaoğlu, 2008, 41).

etmişlerdir (Skinner, 2018a, 66). Onlara göre özgür olmak, yalnızca özgür bir devlette olanaklıdır (Skinner, 2018a, 70). Oysa 17. yüzyılda krallığın imtiyazları, mülkiyet gibi kişisel özgürlükleri bir hak olmaktan çıkarıp lütufa dönüştürmüştür. Dolayısıyla ellerinden her an alınma ihtimalinin varlığı, kişisel özgürlükleri hak statüsüne dönüştürmemiştir (Skinner, 2002, 250). İngiltere’de mutlak monarşi ve doğal hukuk düşüncesi cumhuriyetçi düşüncesinin yanında dönemin diğer hakim düşünceleri arasında yer almıştır. Her iki yaklaşımda da özgür devlet vurgusu ya da halkın siyasal süreçlere katılımı söz konusu değildir. Hobbes’ta doğal hukuk ve monarşi düşüncesi birleşmişti. Locke’ta sınırlı devlet düşüncesi ve mülkiyet vb. hakların tanınması mevcut olsa da bu halkın katılımı üzerinden değil, değişmez doğal hukuk ilkeleri üzerinden yapılmıştır. Dolayısıyla Machiavelli ile beslenen İngiliz cumhuriyetçiliği mülkiyet ve diğer kişisel hakları, doğal hukuk ilkesine bağlılık üzerinde bir öz ile değil tarihsel ve toplumsal koşulların halkın özgür bir devlet içinde söz sahibi olmasının bir yansıması olarak değerlendirmiştir (Nomer, 2013, 143-145).

Tarihsel olarak İngiliz İç Savaşı ve devamında etkin olan cumhuriyetçilik fikri kısa bir süre içinde gözden düşmeye başlamıştı. Skinner, bu durumu Hobbes’un zaferi olarak yorumlamıştır. Krala karşı Parlamento’yu destekleyenler, Hobbes’un düşüncelerini reddetmişlerdir. Ancak tarihsel ve siyasal düzlemde Hobbes’un düşüncelerinin zafer kazanması, negatif özgürlüğün cumhuriyetçi bir yorumuna engel olmuştu (Skinner, 2018b, 51). Skinner’a göre bu büyük klasik faydacılık geleneği, tüm kavramsal alanı işgal etmede başarısını kanıtlamış ve özgürlüğün rakip yorumlarını tartışma alanından çıkarmıştır (Skinner, 2002, 247). Shapiro da Hobbes’un zaferini kaynağını negatif özgürlükte bulmuştur. Çünkü Leviathan’ın mutlak devlet anlayışı meşruluğunu, 1688’den sonra mutlakiyetçi yaklaşımın işlevinin kalmaması sebebi ile kaybetmiş ve Hobbes’un zaferi iddialarını boşa çıkarmıştır. Dolayısıyla liberalizmin zaferini ilan etmesinde Hobbes’un katkısı, negatif özgürlüğünün erken dönem teorisyenlerinden olmasıdır (Hobbes, 2018, 185-187).

Neo-Roma cumhuriyetçileri ise klasik liberalizmin negatif özgürlük anlayışından kendilerini ayırt etmeye çalışmıştır. Skinner’ın amacını, İngiliz cumhuriyetçilerinin savunduğu alternatif negatif özgürlük anlayışını yeniden ortaya çıkarmak olarak görmesi (Skinner, 2002, 247), bu açıdan anlam kazanmak-

tadır. Neo-Roma cumhuriyetçiliği yasalar ve hukuk düzeni ile sağlanan bir özgürlük çerçevesi çizmesine rağmen yasaların varlığını tek başına yeterli görmemiştir. Siyasal katılım ve yurttaşlık bilinci ile yasaların koruyucu olunması gerektiğini savunmuş ancak bunu pozitif özgürlüğün öz yönetim modeline dayanarak yapmamıştır. Negatif ve pozitif özgürlükten farklı bir özgürlük anlayışının mümkün olabileceğini açığa çıkarmak istemiştir.

2.2. Neo-Roma Cumhuriyetçiliği zgrlk Anlayış

Klasik cumhuriyetçi anlayışın sahip olduğu kamusal hayata katılım idealinin, farklılıklara, bireyselliklere duyarsızlaştırdığı ve negatif özgürlük anlayışından uzaklaştırdığı görüşü yaygın kabul görmüştür. Dolayısıyla, cumhuriyet fikrinin pozitif özgürlüğe ve dolayısıyla çeşitli baskı biçimlerine kapı açma tehlikesi özellikle siyasal liberalizmin eleştiri odağındadır. Ancak Neo-Roma cumhuriyetçileri, cumhuriyetçi geleneğin doğası gereği böyle bir anlayış yansıtmadığı iddiası ile onu yeniden canlandırmak istemişlerdir. Bu esnada, liberal düşüncenin negatif özgürlükle olan ilişkisini sorgulamamışlar; aksine, negatif özgürlüğün, yurttaşlık ve kamu hizmetlerine bağlılık ilkelerinden neden uzaklaştırdığını değerlendirmişlerdir. Aktif yurttaşlık, kendinde bir iyi olduğu için değil; zgr toplumun sürdürülmesine katkıda bulunduğu için değerlidir (Patten, 1996, 26). Patten, yurttaşlık ve kamu hizmetinin negatif özgürlüğün gerçekleştirilmesine katkıda bulunduğu için iyi oldukları iddiası taşıması nedeni ile bu anlayış araçsal cumhuriyetçilik olarak tanımlamıştır (Patten, 1996, 26).

Çağdaş dünyada başlıca temsilcileri Skinner ve Pettit olan Neo-Roma cumhuriyetçilerinin özgürlük anlayış, bu düşünce silsilesi içinde cumhuriyetçi düşüncenin yeniden canlanmasına bir katkı olarak değerlendirildiği gibi, liberalizmin özgürlük anlayışından farklılaşmadığı yönünde pek çok eleştiri ile karşılaşmıştır. Konumlarını analiz edebilmek için öncelikle özgürlüğü nasıl kavradıkları üzerinde durmak gerekmektedir.

2.2.1. Skinner ve Bağımlı Olmama

Skinner, 20. Yüzyılda liberalizmin özgürlüğün temsili olarak taşıdığı üstünlük iddiasına karşı, cumhuriyetçi geleneği, mevcut siyasal meselelerin çözümü adına yeniden değerlendirmiştir. Modern dünyanın insanı liberal veya toplulukçuluk arasında bir ikilik içinde kalmaya adeta zorunlu kılınmıştır.

Skinner'in amacı alternatifsiz olarak sunulan söz konusu ikiliği aşarak, toplumsal ve siyasal özgürlükleri birbirine zıt bir konuma yerleştirmemek gerektiğini ortaya koymaktır. Berlin'in ikili sınıflandırmasına doğrudan itiraz etmemesinin sebebi MacCallum'un ve savunucularının özgürlüğü tek bir teori altında birleştirme çabasını başarısız bulmasıdır (Skinner, 2002, 238). Skinner'in Berlin'in sınıflandırmasına karşı çıktığı nokta negatif özgürlüğü müdahalenin yokluğu olarak tanımlamasıdır. Skinner, negatif özgürlüğün başka bir yorumunun mümkün olup olamayacağını inceleyerek iki rakip negatif özgürlük anlayışı iddiası ile hareket etmiştir (Skinner, 2002, 262) Tarihsel çözümleme yapan Skinner'in, eleştirdiği yorum Hobbes ve Berlin'in izlediği anlayıştır. Diğer ve canlandırmak istediği yorum ise, Roma ve Machiavelli uğrak noktaları üzerinden İngiliz cumhuriyetçileri geleneğidir.

Hobbes, belirttiğimiz gibi özgürlüğü müdahalenin yokluğu olarak gördüğü için, iradenin tehdit edilmediği ya da zorlanmadığı sürece özgür olduğunu savunmuştur. Neo-Roma argümanı ise, iradenin başkasının iradesine bağlı olduğu sürece, tehdit edilmese dahi özgür olamayacağını dile getirmektedir (Skinner, 2002, 263). Buradan yola çıkarak Skinner için klasik liberalizm ve Neo-Roma yaklaşımı özerklik ile ilgili de rakip anlayışları simgelemektedir. Şöyle ki, liberaller için irade, mecbur bırakılmamış olması kaydıyla özerktir; Neo-Roma cumhuriyetçileri için ise mecbur bırakılma tehlikesinden azade ise özerktir (Skinner, 2018a, 86). Bu durum aynı zamanda devletin karakterine ilişkin bir çatışmayı içermektedir. Her iki taraf, devletin başlıca hedeflerinden birinin, tek tek yurttaşların özgürlüğüne saygı göstermek ve onu muhafaza etmek olması gerektiğinde hemfikirdir. Ancak liberaller devletin işlevini, yalnızca yurttaşların haksız ya da gereksiz müdahaleden zarar görmelerini engellemek ile sınırlandırmışlardır. Neo-Roma cumhuriyetçileri ise, yurttaşların başkalarının iyi niyetine bağımlı kalmalarını engellemeyi de devletin zorunlu işlevi addetmişlerdir (Skinner, 2018a, 109). Skinner, negatif özgürlüğün müdahalesizlik yorumunu genişleterek ya da yeniden yorumlayarak onu *non-dependence* (bağımlı olmama) ile ilişkilendirmiştir. Bu noktada, negatif özgürlük analizi önemli olmasına rağmen, kapsam olarak sınırlıdır (Skinner, 2002, 246).

Negatif özgürlük yaklaşımını sınırlı gören Skinner ve Neo-Roma cumhuriyetçileri, toplumsal özgürlüğe ilişkin pozitif bir anlayışa da başvurmadıkları-

nın üzerinde ısrarla durmuşlardır. Siyasal liberalizmin eleştirdiği cumhuriyet-iliğin pozitif zgrlkı tavrı, onların savunduğu bir özgürlük anlayışına karşılık gelmez. Çünkü Neo-Roma cumhuriyetçileri, Hobbesçu anlamda negatif özgürlüğe karşı çıksalar da insanların belirli amaçları olan ahlaki varlıklar olduğunu ve dolayısıyla ancak bu amaçlar gerçekleştiğinde tam anlamıyla zgr olacaklarını savunmamışlardır (Skinner, 2002, 247). Dolayısıyla, Skinner da Berlin gibi pozitif özgürlük anlayışına karşı çıkmıştır (Shapiro, 2009, 190).

Daha açık olarak ifade edersek, Skinner'a göre, ortak anlam ve amaçlara dayalı bir siyaset vizyonunu yeniden yakalamanın tek yolu kamusal yaşamın, Aristotelesçi bir ereksellik üzerine kurulması anlamına gelmez. Bireysel zgrlğu en üst düzeye çıkarmak için kamusal alanın sorumluluğunun üstlenilmesini sağlayacak bir teori oluşturmak gerekmektedir (Skinner, 1984, 249). Skinner böyle bir teorinin kaynağını Machiavelli'de bulmuştur. Machiavelli'in izinden giderek siyasetle ilgilenmeyen ya da duyarsız yurttaşlardan oluşan zgr devletlerin, zgr olmayan devletlere dönüşebileceğini vurgulamıştır. Siyasal katılım ve sivil erdemler, bu açıdan teşvik edicidir (Keyman -Turnaoğlu, 2008, 45). Bu gelenek içinde siyasal özgürlük, zgr bir devlette yaşamakla ilişkilidir (Skinner 1984, 238). Siyasal eylem, önceden belirlenmiş amaçlar çerçevesinde hareket etmek anlamına gelmez ve bu nedenle siyasal katılım, bizzat kendisi adına değil doğuracağı sonuçlar açısından önem kazanmıştır. Skinner için siyasal katılımın araçsallığı, erdemli olanın yönetici seçilmesinden çok, yönetici olanın erdemli eyleme zorlanması şeklinde kendini göstermiştir (Tunçel, 2013, 314). zgrlğu, yalnızca pozitif anlamda değerli gören Atina ya da Rousseaucu biçimiyle ele almamıştır. Negatif zgrlğu'n bağımlı olmamaya dayalı yorumuna ulaşmak için çeşitli pozitif özgürlükler araçsal nitelik taşımak zorunda kalabilmiştir (Baştürk, 2013, 122).

Pozitif zgrlklerin araçsallığı, yurttaşların bilincini ve siyasal hayata katılmalarının yolunu yasalara bağlamaktan geçmiştir. Diğer bir deyişle bireysel çıkarlarının peşine düşerek yozlaşmanın önüne geçmenin rolü, Skinner için yasanın zorlayıcı gücüdür (Skinner, 1984, 244). Hobbes ve onun takipçileri, bireylerin eylemlerine doğrudan müdahale ettiği gerekçesi ile yasaı zgrlğu sınırlayan bir etken olarak değerlendirirken, Skinner'ın cumhuriyetçiliği için yasa, özgürlükleri var eder ve sürekli kılar. Bu durumda yasa, zgrlğu'n varlığının n gerekliliğidir (Tunçel, 2013, 320). Yurttaşın yasalarla zgrlğu'n

sağlayan koşullar, devletin özgür olma koşulları ile aynıdır. Özgür devlet anlayışının başlıca savunucularından Machiavelli’de de yasalar, özgürlüğü diğerlerini baskı altına alarak değil, tüm yurttaşları özgür bir devletin kurumlarını koruyacak şekilde davranmaya zorlayarak korur (Skinner, 1984, 245).

Özetle Skinner, özgürlük kavramının negatif bir kavram olduğu şeklindeki liberal ilkeye mutlak bir itiraz yöneltmemiştir (Skinner, 2018a, 85). İtiraz ettiği, müdahalenin bireysel özgürlüğe tecavüz eden yegâne sınırlama biçimi olduğuna dair klasik liberalizmin temel varsayımdır. Buna karşın Skinner, bağımlılık durumunda yaşamının kendi başına bir sınırlama kaynağı ve biçimi olduğunun altını çizmiştir. Bağımlılık durumunda yaşamak bireylerin birçok hakkını kullanmaktan alıkonmalarına neden olacaktır (Skinner, 2018a, 86). Liberaller ise bu yaklaşımın kendi bakış açıları ile bir farklılık doğurmadığı iddiası ile gündeme gelmişlerdir.

2.2.2. Pettit ve Tahakkümsüzlük

Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin bir diğer önemli ismi Pettit, Skinner’in tarihsel bakış açısından ziyade daha normatif ve teorik bir çerçeve içinde meseleye yaklaşmıştır. Cumhuriyetçi özgürlük alternatifini, negatif ve pozitif özgürlük anlayışını aynı anda şart koşan bir anlayış ile sunmuştur. Özgürlüğü, bir yandan bireylerin, diğerlerinden gelebilecek müdahalelere karşı korunmasını; diğer yandan da kendi özerkliklerini sağlayabilmek için imkânlara sahip olmasını içeren bir yaklaşım çerçevesinde değerlendirmiştir. Pettit’in teorik alternatifini *domination* (tahakküm) kavramı belirlemiştir (Baştürk, 2013, 124). Diğer bir deyişle, özgürlük ve tahakkümsüzlük dilinin cumhuriyetçi düşünce ile bağlantısını kurmak istemiştir (Pettit, 1998, 23).

Pettit, Skinner gibi hakim liberal düşüncüyü eleştirmiştir. Eleştirisinin kaynağında, bireylerin aktif olarak baskı altında tutulmadıkları ya da engellenmedikleri sürece özgür olduğu kabulüne dayanan negatif özgürlük anlayışı bulunmaktadır. *Non-interference* (müdahalesizlik) olarak kavramsallaştırılan böyle bir yaklaşım Pettit için yeterli değildir. Örneğin; işverene karşı şikâyetle bulunamayan ve işverenin keyfiyetine göre zaman zaman kötü muameleye maruz kalan işçi, alacaklının insafına kalan bir yoksul, kocasının onu her zaman dövebileceği ihtimali bulunan bir kadın gibi örnekler, Pettit için müdahale ya da kötü muamele olmasa dahi, başkasının insafına kalma halidir ve

bu noktada özgürlükten söz edilemez. Tahakküm altında olma, bireyin bazı kötülöklere karşı savunmasız olmasını ya da tahakkümü altında olduğu kişinin keyfine kalmış olmasını ifade eder. Bu nedenle müdahalesizlik anlamındaki negatif özgürlük, bireyi koruma açısından yeterli değildir. Müdahale olmasa; iş-veren işçisine eziyet etmese, kocası karısını dövmele dahi, baskı ihtimallerinin varlığı Pettit'e göre özgürlük yoksunluğudur (Pettit, 1998, 24). Ona göre önemli olan keyfiyete dayalı bir durumun varlığıdır. Örneğin, adil bir hukuk sisteminin getirdiğı kısıtlama özgürlükten mahrum bırakmaz. Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin bir boyutu olarak tahakkümsüzlük idealinde keyfi müdahaleden muafiyet; müdahalesizlik anlamına gelen negatif kavrayışta ise her türlü müdahaleden muafiyet söz konusudur (Pettit, 1998, 48). Pettit'in ifadesiyle, "önemli olan keyfi müdahale olabilirliğini azaltmak değil, müdahale imkânını ortadan kaldırmaktır" (Pettit, 1998, 107). Altta belirteceğimiz gibi bu yaklaşımı Pettit'in ütöfik olarak eleştirilmesine neden olmuştur.

Pettit açısından müdahalesizlik idealinin her an müdahale edilebilme ihtimalini barındırması özgürlük için bir tehdit unsurudur. Pettit, cumhuriyetçi özgürlük anlayışı açısından Skinner ile aynı yönde kalarak özgürlüğe olumsuz anlam yüklemiştir. Skinner'in bağımlı olmaktan duyduğu endişe ile kendisinin tahakküm altında olmaktan duyduğu endişe çok keskin ayrımlar değildir. Ancak Pettit, müdahalesizlik idealine karşı aldıkları tavrın, Skinner ile farklılaştığını dile getirmiştir. Pettit, Skinner ile aralarındaki meseleyi, tahakküme öncelik verilmesi gerekliliğı ile tahakküm ve müdahaleyi ortak bir anlam dünyasında eşitlemek gerekliliğı açısından değerlendirmiştir. Derin bir ayrılık oluşturmada da bazı önemli farklılıklar yaratmıştır (Pettit, 2002, 339-340). Pettit, bu durumu açıklayabilmek için bir senaryo oluşturmıştır. Buna göre, müdahale olmaksızın tahakkümün olduğı senaryo, tahakküm olmaksızın müdahalenin olduğı senaryodan daha olumsuzdur. Sırasıyla, ilk senaryo özgürlükten ödün verilmesini içerirken, ikinci senaryo sadece özgürlüğün koşullandırılmasını içerir. Dolayısıyla ikinci senaryodaki müdahale keyfi olmayan bir müdahaledir. Ancak Skinner'ın cumhuriyetçi ideal versiyonu altında, senaryolar eşit derecede değerli ya da değersiz kalacağı için tahakküm ve müdahale eşit derecede özgürlüğün zıt anlamlıları olmuştur. Dolayısıyla, tahakküm ve müdahale senaryoları eşit derecede olumsuz sayılmıştır (Pettit, 2002, 344). Skinner bağımlı

olmama olarak kavramsallaştırdığı özgürlük anlayışını, müdahalesizlik anlamında özgürlüğe bir alternatif olarak görmüş; adeta üçüncü bir özgürlük anlayışı olarak karşımıza çıkarmıştır. Pettit ise müdahalenin her zaman özgürlük kaybı oluşturmamasının onu, bağımlılık ya da tahakkümle eşit bir konuma taşıyamayacağını kabul etmiştir.

Pettit, Skinner ile yaptığı karşılaştırmada, özgürlüğü koşullandırma mekanizmasını detaylandırmıştır. Müdahalesizlik olarak özgürlük anlayışında doğal engeller gibi amaçlı olmayan etkiler; tahakkümsüzlük olarak özgürlük anlayışında ise keyfi olmayan amaçlı müdahaleler, özgürlükten taviz vermekten ziyade onları koşullayan etkiler olarak görülür. Daha açık bir ifadeyle, müdahalesizlik olarak özgürlük anlayışında doğal engellerin işlevi ile tahakkümsüzlük olarak özgürlük anlayışında keyfi olmayan amaçlı müdahalelerin işlevi benzerlik gösterir. Bu durumda, yasalar, negatif özgürlük açısından özgürlükten taviz verme kısmında yer alırken; cumhuriyetçi özgürlük anlayışında keyfi olmadığı müddetçe koşullayıcı taraftadır. Pettit'e göre, aslında her iki taraf da özgürlükten taviz verici etkiler kadar, özgürlüğü koşullayıcı etkilerin de azaltılması gerektiğini savunmuştur. Ancak koşullayıcı etkileri yorumlamaları farklı olduğu için farklı sonuçlar doğmuştur (Pettit, 1998, 111).

Pettit, Skinner'a yakın bir hassasiyetle pozitif özgürlük yanlısı olmadığını ısrarla dile getirmiştir. İkili sınıflandırmanın alternatiflerin veya arayışların önünü kestiğini savunarak (Pettit, 1998, 43), kendisinin de dahil olduğu Neo-Roma geleneğinin cemaatçi ama popülist olmayan bir anlayışı temsil ettiğini vurgulamıştır. Demokratik katılımın değerini ve önemini takdir etmekle birlikte, ona temel bir değer atfetmemiştir. Bu noktayı bilhassa vurgulamasının sebebi, Skinner'ın da vurguladığı gibi, cumhuriyetçi teriminin cemaatçi ve popülist bir yaklaşımı çağrıştırmasıdır. Pettit ve Skinner, Berlin çizgisinin cumhuriyetçi geleneğin pozitif özgürlüğü esas aldığını iddiasının cumhuriyetçilik ile özgürlük arasına bir mesafe koyduğu konusunda hemfikirdir. Ancak Neo-Roma geleneğinde demokratik katılım önemli olsa da asıl belirleyici olan müdahalenin getirdiği olumsuzluklardan uzaklaşmaktır (Pettit, 1998, 49-54). Bu nedenle siyasal katılım kendinden menkul bir değere sahip değildir; onun değerini belirleyen keyfi müdahaleden koruma işlevidir. Neo-Roma cumhuriyetçiliğinde siyasal katılımın öz yönetim anlamına gelmeyen araçsallığı, bireylerin

sadece aklın egemenliğine değil, tutkularını yaşayacakları bir özgürlüğe (Larmore, 2001, 231) yönelmelerine sebep olmuştur. Siyasal katılımın araçsallığı Neo-Roma çizgisini siyasal liberalizme yaklaştırmıştır.

Skinner'ın yasaya bakış açısından bahsederken belirttiğimiz gibi, Neo-Roma çizgisinin klasik liberalizmin negatif özgürlük anlayışı ile en çok ayrıştığı noktalardan biri yasalar ve özgürlük ilişkisidir. Yasalar, yöneticilerin elinde bulundurduğu otoriteyi oluşturmakla kalmaz; yurttaşların özgürlüğünü de somutlaştırır. Ancak yasaların özgürlüğü sağlaması, ortak çıkarı yansıtmaması ve bir birey ya da grubun keyfi iradesinin aracı olmaması ile mümkündür. Bu nedenle Pettit için yasalarla sağlanan özgürlük ancak tahakkümsüzlük anlamında özgürlük ile mümkündür. Çünkü iyi yasalar kendilerini yeni bir tahakkümcü güç olarak ortaya koymazlar. Yasalar, içkin olarak müdahale ile ilgili olsa da bu müdahale, halkın çeşitli araçlarla siyasal hayata katılımı ile keyfilikten uzaklaşır; yurttaşların ortak çıkarını dikkate alır (Pettit, 1998, 60-62). Pettit, yasaların keyfi iradeyi engelleme mekanizmalarının başına hukukun üstünlüğünü yerleştirmiştir. Hukukun üstünlüğünün çiğnenmesi, hukuk alanını otoritelerin iradelerinin çarpıştığı bir arenaya dönüştüreceği için özgürlükler tehdit altına girebilir (Pettit, 1998, 231).

Neo-Roma geleneğinde adil yasalar başkalarının keyfi iradesini kontrol ederek yurttaşları özgür kılma işlevine sahipse, getirdiği yasaklar özgürlük kaybına neden olmaz. Oysa Hobbes ve Berlin geleneğinde, her yasa, amacı kendisinin yokluğundan kaynaklanacak daha büyük bir özgürlük kaybını önlemek olsa bile özgürlüğü azaltan bir boyuta sahiptir (Larmore, 2001, 232). Cumhuriyetçi anlayışta yasa ve özgürlük birbirinin karşıtı değildir. Amaçlanan, pozitif özgürlük vizyonundan farklı olarak, iyyinin kendisini tanımlamak değil, iyi yaşamın farklı vizyonlarının peşinden gidilmesini mümkün kılmaktır (Larmore, 2001, 234). Pettit, Hobbes'un atomculuğundan ziyade, bireylerin ortak bir zihin, ortak bilgi ve kaygıları ne ölçüde paylaşmaları gerektiğini vurgulayan bütünsel bir bireyciliği savunmuştur (Dagger, 2000, 53).

Skinner ile Pettit'in yaklaşımları farklı hareket noktalarına sahip olsa da ikisinin ortak amacı, cumhuriyetçi geleneğin liberal özgürlükten farklı bir özgürlük teorisi sunduğunu göstermektir. Bunu yaparken negatif ve pozitif öz-

gürlük ayrımının cumhuriyetçi özgürlüğü açıklamakta yetersiz kaldığını savunmuşlardır. Ancak Neo-Roma cumhuriyetçiliği, negatif özgürlük anlayışına karşı çıkmaktan çok onu yeniden değerlendirmektedir. Bununla birlikte bu farklılığın gerçekten yeni bir özgürlük anlayışı oluşturup oluşturmadığı ancak Neo-Roma cumhuriyetçiliğine yönelik eleştiriler dikkate alındığında değerlendirilebilir.

3. Özgürlük Tartışmaları: Neo-Roma Cumhuriyetçiliği Özgürlük Anlayışına Eleştiriler

Neo-Roma cumhuriyetçileri özgürlük anlayışlarını, liberal özgürlükten daha kapsamlı ve ayırt edici olarak sunmuştur. Ancak birçok yazar, Neo-Roma özgürlük anlayışının liberalizmin özgürlük anlayışına alternatif olmadığını iddia etmiştir. Liberalizmin, Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgürlük anlayışını zaten kapsadığı ya da tanımlayabildiği hatta bazı açılardan Neo-Roma düşüncesinin yetersiz kaldığı ya da normatif olarak daha üstün bir ideal olmadığı yönünde birçok eleştiri getirilmiştir. Eleştiriler, ağırlıklı olarak liberal düşünürlerce kavramsal ve felsefi bir farklılık sunmadığı doğrultusunda ilerlemiştir. Öte yandan epistemolojik, metodolojik olarak yapılan sorgulamalar liberal özgürlüğün cumhuriyetçi özgürlüğü öncelediğine yoğunlaşmıştır. Yapısal tahakküm eleştirisi ise farklı bir noktadan yaklaşmış; Neo-Roma cumhuriyetçilerini ve liberalleri aynı çizgiye yerleştirerek aralarındaki sürekliliği vurgulamıştır. Bu eleştiriler, her iki özgürlük anlayışını karşılaştırmak ve Neo-Roma özgürlük anlayışını tahlil edebilmek açısından da önemli veriler karşımıza çıkarmaktadır. Çalışmanın diğer kısmında Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgürlük anlayışına yönelik bu eleştiriler ele alınacaktır.

3.1. Kavramsal Eleştiriler

Özellikle Carter ve Kramer'in eleştirileri, tahakküm ya da bağımlılık olarak özgürlük anlayışının liberal özgürlük anlayışına kavramsal ve teorik yeni bir açılım sağlamadığı noktasına yoğunlaşmıştır. Bu düşünürlerden Carter, cumhuriyetçilerin liberalleri, tahakkümün özgürlüğü kısıtlayıcı doğasına karşı duyarsızlıkla suçlamakta haklı olabileceklerini kabul etmiştir; ancak bu duyarsızlığın sorumluluğunu negatif özgürlük kavramına yüklemelerine itiraz etmiştir (Carter, 2008, 58). Carter'ın temel itirazı, Neo-Roma cumhuriyetçilerinin

negatif özgürlükten kavramsal olarak tamamen farklı bir özgürlük teorisi üretmedikleri şeklindedir.

3.1.1. Carter ve Eşdeğer Yargılar Tezi

Carter, bu itirazına kaynaklık eden tezini eşdeğer yargılar tezi olarak kavramsallaştırmıştır. Negatif zgrlğn, cumhuriyetçi özgürlük görüşünün ima ettiği yargılara eşdeğer yargıları benimsediğini iddiasını taşıyan bu tez (Carter, 2008, 58); iki özgürlük anlayışının teoride farklı tanımlamalar yaptıklarını kabul etse de pratik siyasal hayatta benzer sonuçlara ulaştıklarını savunmuştur. Eşdeğer yargılar tezine göre iki anlayış, özgürlüğün nasıl tanımlanacağı konusunda anlaşılamasa da “kim kimden daha özgürdür”, “bu kişinin özgürlüğü kısıtlanmış mıdır?”, “zgrlk toplumda nasıl dağıtılmıştır?” gibi sorulara benzer cevaplar verirler. Carter’a göre, eşdeğer yargılar tezi negatif özgürlüğe yönelik cumhuriyetçi eleştiriyeye bir cevap oluşturur, ancak iki özgürlük tanımının kavramsal olarak özdeş oldukları anlamına gelmez. zgrlk hakkındaki eşdeğer yargılara varılmasının sebebi, iki özgürlüğün tanımladığı olguların nihayetinde aynı olmasıdır (Carter, 2008, 59). Dolayısıyla bağımlı olmama ya da tahakkümsüzlük anlamında özgürlük ile negatif özgürlük arasında iddia edildiği kadar güçlü bir ayırım yoktur.

Carter, kavramsal eşdeğerlik eleştirisinin işleyişini açıklayabilmek için Skinner ve Pettit’in iddialarına dönmüştür. Klasik liberalizmde özgürlüğün müdahalesizlik olarak kavranmasını eleştiren Skinner ve Pettit’e atıfla Carter, bir kişi yaptırımdan korktuğu için davranışını değiştiriyorsa, o kişinin belirli bir eylem setini gerçekleştirmekten varsayımsal olarak (*sunjunctively prevented*) zaten engellendiğini belirtmiştir. Daha açıklayıcı bir ifadeyle, bir kişi istenmeyen eylemleri yapmaya kalkışırsa karşı tarafın onu fiziksel olarak engelleyeceğini varsaydığı için negatif anlamda özgürlüğü baştan azalmıştır (Carter, 2008, 67-68). Bu durumda negatif özgürlük kavrayışı özgürlük kaybını açıklamak için yeterli olacaktır. Klasik liberaller ve Neo-Roma cumhuriyetçileri açısından bu noktada kritik olan, tarafların kısıtlama ihtimalleri hakkında bilgilerinin olup olmamasıdır. Carter’ın bakış açısı ile değerlendirildiğinde, ilgili kişi tahakküm ihtimalini bilirse zaten eylemlerini kısıtlamış olacaktır. Tahakkümün açığa

çıkma ihtimalinden haberdar değilse, bu kez istenmeyen eylemleri gerçekleştirdiğinde yine özgürlük kaybına uğrayacaktır. Bu anlamda Neo-Roma cumhuriyetçiliği özgürlük anlayışının kazandırdığı bir yenilik olmayacaktır.

Carter'ın Neo-Roma cumhuriyetçilerine yönelik diğer eleştiri noktası, tahakküm sahibi kişinin hoş görü, iyi niyet, isteksizlik vb. sebepler ile gücünü kullanmaması durumunun özgürlük kaybı olarak nitelendirilmesidir. Carter, bu anlayışı olasılık hesapları üzerinden değerlendirmiştir. Neo-Roma geleneğinin engellenme ihtimali %95 olan bir kişi ile %5 olan bir kişiyi özgürlük kaybı açısından aynı noktada görmesini yanıltıcı bulmuştur. Cumhuriyetçi bakışın mantıksal uzantısı böyle bir noktaya taşısı da Carter eşdeğer yargılar tezini öne sürerek, aslında iki anlayışın da engellenme olasılığı yüksek olan bir kişinin daha az özgür olduğu konusunda hemfikir olduğunu savunmuştur (Carter, 2008, 70).

Özgürlük kaybını farklı tanımlasalar da kaybın niceliği konusunda ortak bir noktada buluşmaları; tahakkümsüzlük olarak özgürlük tanımının negatif özgürlük tanımından farklılık iddiasını zedeleyen bir konudur. Müdahaleye maruz kalma ihtimalinin çok düşük olan bir kişi ile müdahaleden kaçınması neredeyse imkânsız olan bir kişiyi aynı kategoride değerlendirmek tutarlı olmadığı için bu noktada farklılaşmamışlardır.

Pettit bu yoruma, özgürlüğü kısıtlayan etkenlerle özgürlüğün kullanımını koşullandıran etkenlerin birbirinden ayrılması gerektiği tezi ile itiraz etmiştir. Üstte belirtildiği gibi, negatif özgürlük anlayışında, özgürlük kaybına neden olan kısıtlayıcı faktörler, fiili müdahale biçimleridir; özgürlüğün kapsamını belirleyen ancak kayba neden olmayan faktörler ise doğal engellerdir. Tahakkümsüzlük anlayışında ise esas belirleyici unsur, keyfi müdahale olasılığıdır. Buna karşılık ortak yararı gerçekleştirmeyi amaçlayan hukuk kuralları keyfi müdahale oluşturmadıkları için özgürlüğü ortadan kaldırmazlar (Pettit, 2000, 55). Pettit'in itirazı özgürlüğü sağlayan koşullar değil, özgürlüğü kısıtlayan koşulların istisnası üzerinedir. Negatif özgürlükte doğal engeller, tahakkümsüzlük olarak özgürlük anlayışında ise keyfi olmayan müdahale bu istisnaları oluşturur ve önemli bir farklılıktır. Ancak özgürlüğü sağlayan koşullar açısından eşdeğer yargılar tezi, kimin daha özgür olduğu gibi sorulara verilen cevaplar anlamında geçerliğini sürdürmektedir. Pettit'in vurgusu, özgürlüğü sağlayan koşullara değil, özgürlüğü kısıtlayan koşulların istisnasına yönelmiştir.

Neo-Roma cumhuriyetçiliği ile klasik liberalizm arasındaki en önemli ayrışma noktalarından birinin yasa ve özgürlük ilişkisine dair olduğunu belirtmiştik. Skinner ve Pettit, ortak yararı gerçekleştirmeyi amaçlayan ve keyfi olmayan yasaların özgürlüğü sınırlandırmadığını savunurken, Carter bu yaklaşımın, özgürlüğü ahlaki ölçütlere bağımlı hale getirdiğini ileri sürmektedir. Ona göre özgürlüğün ne olduğuna karar verebilmek için öncelikle hangi yasaların ortak yararı temsil ettiğine ilişkin normatif bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Bu ise özgürlüğü bağımsız bir siyasal değer olmaktan uzaklaştırarak ahlaki bir kavramın türevi haline getirme riskini taşımaktadır. Bu durumda özgürlüğün ahlaki bir meşruluk üzerinden tanımlanması, onu nötr bir siyasal kriter olmaktan çıkaracaktır (Carter, 2008, 65).

Pettit, Carter'ın tahakkümsüzlük kavramının değerden bağımsız olmadığı, ahlaki bir zemine dayandığı iddiasına cevaben, kavramın bağımsız ahlaki bir değeri veya evrensel Kantçı bir argümanı temel almadığının altını çizmiştir. Ona göre tahakkümsüzlük, insanların devletten beklentilerinden ve devletin vatandaşların ortak çıkarlarını izleme zorunluluğundan kaynağını almıştır. Devletin yasalar yoluyla yurttaşların çıkarlarını takip etmesi ve müdahalesi özgürlük kaybına neden olmaz (Pettit, 2000, 55). Diğer bir ifadeyle, yurttaşların çıkarlarını takip etmek ahlaki bir zemin değil, hukuksal ve kurumsal bir zemin oluşturmak anlamına gelmektedir. Pettit ahlaki bir ideal üzerinden özgürlüğü kavramsallaştırmadığını bu gerekçe ile yinelemiştir. Üstelik Neo-Roma düşüncesinin ayırt ediciliği, yasanın ortak çıkara dayanmasını tamamen araçsal olarak ele almasıdır. Neo-Romacı çizgisi, özcü bir yasa anlayışına, kamu yararının üstünlüğüne dair bir yaklaşıma ya da toplumun ve siyasetin bütünlüğüne bağlı bir varoluşa dayanmaz. Siyasal liberalizm, bireylerin bir arada yaşaması için herhangi bir normatif kritere ya da kapsamlı doktrine değil, belirli bir siyasal toplum içindeki ilkelere bağlı kalmasını savunan bir ideoloji olarak Neo-Roma cumhuriyetçiliği ile örtüşür. Yasaların keyfi olmaması Carter'ın tanımladığı anlamda kapsamlı bir ahlaki doktrin ile ilişkili değildir. Aslında Pettit'in Carter'a bu noktadaki itirazı, ironik olarak farklılaşma iddiasında olduğu klasik ve siyasal liberalizme onu yaklaştırmaktadır. Ancak Carter'ın eleştirileri, Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin kurumsal mekanizmalara atfettiği öneme karşılık gelmektedir. Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin ayırt edici yönü, yalnızca müdahale-

sizlik anlamında özgürlüğü eleştirmesi değil, müdahale ihtimalini ortadan kaldıracak siyasal ve hukuksal mekanizmaların oluşturulmasını özgürlüğün şartı olarak görmesidir. Carter, tahakkümsüzlük anlamında özgürlüğü, kavramsal açıdan tartışmalı bir hale getirse de hukuksal ve kurumsal etkisini bütünüyle ortadan kaldırmamıştır. Bu nedenle Carter'ın değerlendirmesi, Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin klasik ve siyasal liberalizmden farklı bir özgürlük iddiasını zedelerken, onun siyasal ve hukuksal kurumlara yüklediği işlevi tam anlamıyla geçersiz kılmamıştır.

Carter aynı minvaldeki gerekçelerle tahakküm sahibi olmak ile özgürlük kaybı arasında mantıksal bir ilişki değil, ampirik bir korelasyon olduğunu savunmuştur (Carter, 2008, 69). Carter, bu noktada Rawls, Dworkin ve Kymlicka'yı eleştirerek özgürlüğün bağımsız bir değer olarak ölçülebilirliğini ön plana almış ve özgürlüğün başka çıkarlar sağlaması üzerinden benimsenmemesi gerektiğini savunmuştur (Carter, 1995, 823). Eşdeğer yargılar tezine göre iki tarafın hangisinin daha özgür olduğunu belirleyebilmenin koşulu da bu iki olgunun birbiri ile ampirik olarak ilişkili olmasıdır. Diğer bir deyişle, üstte belirtildiği gibi engellenme ihtimalinin artmasının özgürlüğü ampirik olarak azaltması mantıksal bir zorunluluk değil, istatistiksel ya da gözleme dayalı bir gerçekliktir (Carter, 2008, 70). Metodolojik olarak ampirizme yoğunlaşması, siyasal liberalizmin kuvvetli argümanı olan normatif ya da ahlaki bir ilkenin birlikte yaşama meselesine temel oluşturamaması ile yakından bağlantılıdır. Bilhassa Hobbesçu liberalizm, Hobbes'un mekanik toplum tasavvuru çerçevesinde ölçülebilen, gözlenebilen davranışların analizini metodolojik olarak esas almaktadır. Carter, özgürlüğü de bu doğrultuda ele almıştır. Neo-Roma düşüncesinin yasalara bakış açısı, liberalizmden farklı olsa da yasalara uyulmadığında uygulanacak yaptırımın caydırıcılığı liberalizmde de yasalara uyma ihtimalini arttıracaktır. Ceza alma endişesi, Carter'ın ifadeleriyle kişileri belirli eylemleri gerçekleştirmekten varsayımsal olarak alıkoymuş olacaktır. Dolayısıyla bu bakış açısıyla negatif özgürlüğün yeterli olacağı düşünülebilir. Ancak Neo-Roma'nın vurguladığı siyasal ve hukuksal kurumların işleyiş mekanizması oldukça önemlidir. Kurumsal mekanizmaların işlerliği olmazsa, caydırıcılık varsayımsal bir önleme mekanizması olamayacağı için özgürlüğe negatif özgürlükten farklı bir çerçevede yaklaşmak da kaçınılmaz olacaktır.

3.1.2. Kramer ve Genel Özgürlük İtirazı

Kramer, Carter ile aynı doğrultuda liberal özgürlük anlayışının Neo-Roma geleneğinden kavramsal olarak dar olduğu yönündeki eleştirilerin aksini kanıtlamaya çalışmıştır (Kramer, 2008, 31). Ona göre, tahakküm ya da bağımlılığın özgürlüğü sınırladığı Skinner ve Pettit'in tamamlayıcı tezlerine ihtiyaç duymadan, yalnızca negatif bir özgürlük teorisi temelinde de anlaşılabilir. Hatta Kramer için negatif özgürlük birçok açıdan daha geniş olarak yorumlanabilir. Skinner ve bazı negatif özgürlük teorisyenleri bağımlılık ile müdahale arasındaki ayrımı gereğinden fazla odaklanmışlardır. Ona göre, Neo-Roma cumhuriyetçilerinin müdahale ve bağımlılık ya da tahakküm şeklinde iki çeşit özgürlüksüzlük olarak gördükleri şey, tek bir özgürlüksüzlük türünün iki yönüdür. Çünkü Neo-Roma geleneği, bireylerin belirli özgürlükleri ile genel özgürlükleri arasındaki ayrımı dikkate almamıştır. Daha açık bir ifadeyle Kramer, bir tahakküm durumunun bireyin birlikte kullanılabilir özgürlüklerinin bazı kombinasyonlarını ortadan kaldırmasının onun genel özgürlüğünü zaten kısıtladığını dile getirmiştir (Kramer, 2008, 33-34). Bu nokta, Carter'in belirli bir eylem setini gerçekleştirmekten varsayımsal olarak alıkonacakları iddiasının bir başka versiyonudur.

Kramer, genel özgürlük anlayışını, bir tiranın varlığına dayalı tahakküm ilişkisi örneğiyle temellendirmiştir. Bir tiranın gücü altında olmak, vatandaşların belirli seçenek setlerini kullanmasını fiilen engellediği için, müdahale gerçekleşme bile seçeneklerin ortadan kalkması negatif özgürlüğün kaybı anlamına gelir (Kramer, 2008, 37). Pettit'in liberallerin bu tür durumları özgürlük kaybı olarak görmedikleri iddiasına, Kramer itiraz etmiştir. Aksine söz konusu durumda da liberaller açısından müdahalenin gerçekleştiğini savunmuştur. Bu müdahale, fiili şiddet ya da uygulama ile değil, birçok fırsatın birlikte kullanılabilirliğini engelleyerek gerçekleşecektir. Çünkü birlikte kullanılacak fırsatlar, yalnızca tahakküm sahibinin etkisi olmazsa kullanılabilir (Kramer, 2008, 40-41). Kramer'e göre negatif özgürlük açısından bakıldığında birlikte kullanılacak fırsatlar kullanılmadığı için genel özgürlük kısıtlanmış olur. Dolayısıyla özgürlük kaybı negatif özgürlük açısından da kaçınılmaz olacaktır ve bu açıdan tahakkümsüzlük olarak özgürlük müdahalesizlik olarak özgürlükten daha geniş değildir.

Kramer'in Pettit'i eleştirdiği bir nokta, onun imkânsızlık ve ihtimalsizlik ayrımı yapmasıdır. Bu nokta Pettit'in belli ölçüde Skinner'dan da ayrışmasına işaret eder. Skinner müdahale ve bağımlı olma durumunun neden olduğu özgürlük kaybını eşit derecede olumsuz görmüştür. Pettit, başkalarını sömürmek için yeterli güce sahip olmamak ile bu gücü kullanmaya meyilli olmamak arasındaki ikiliği, baskın müdahalenin imkânsız olduğu bir durum ile bu tür müdahalenin ihtimalsiz olduğu bir durum arasında ayırım yapmak için kullanmıştır. Pettit'in yukarıda belirtildiği gibi, "önemli olan keyfi müdahale olabilirliğini azaltmak değil, müdahale imkânını ortadan kaldırmaktır" (Pettit, 1998, 107) ifadesinin, Kramer'i haklı çıkaran bir yönü vardır. Kramer'e göre, tahakküm için gerekli kaynakların varlığı veya yokluğu her zaman bir olasılık meselesidir. Ütopik bir dünyanın dışında kalan herhangi bir olası dünyada, ulaşılabilecek son nokta, tahakkümü mümkün olduğunca düşük olasılıklı hale getirmekten öteye geçemeyecektir. Bu çerçevede ihtimal hesaplamaları Pettit ve liberaller için farklıdır. Pettit'in pozisyonunu benimseyen bir kişi, herhangi bir kişinin veya grubun baskıcı güç araçlarına erişebilme ihtimalini odağına yerleştirirken; liberaller, baskıcı gücü kullanabilecek herhangi bir kişinin veya grubun bu yeteneği kullanma ihtimalini merkeze alacaktır (Kramer, 2008, 44-45)⁴. Gerçek hayatta imkânsızlık değil ihtimalsizlik mümkün olacağı için Pettit ve liberaller ister istemez aynı noktaya taşınacaktır. Kramer, Carter'ın eşdeğer yargılar tezinde dile getirdiği özgürlük kaybı olasılıklarına benzer bir yorumlama ile tahakküm ihtimalinin derecelerine yoğunlaşılmasının elverişli olacağını paylaşarak, klasik liberalizmin ampirik metodolojisi ile uyum göstermiştir. Kısacası, Kramer'a göre, Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgürlüğü tahakkümsüzlük olarak yeniden tanımlaması, negatif özgürlüğe herhangi bir kavramsal genişlik sağlamamıştır.

3.2. Normatif Eleştiriler

Larmore, Neo-Roma cumhuriyetçiliğine yönelik eleştirilerini, kavramsal olarak eşdeğerlikleri üzerinden yapmamıştır. Daha normatif bir kapsam içinde

⁴ Kramer şu örneği vermiştir: Bir toplulukta çevresindeki insanlardan çok güçlü ve zeki bir G kişisi doğdu. Ama o topluluğun içine girmeyerek münzevi bir hayatı tercih etti. Bu örnekte Pettit'in yaklaşımı, yanlış temsil olacaktır. Çünkü tahakküm kurma ihtimali neredeyse sıfırdır. Çünkü bu özellik, karakterinin bir özelliğidir. Bu özelliği, diğer fiziksel güçleri gibi onun varoluşsal gerçeklikleridir (Kramer, 2008, 47-50).

kalarak cumhuriyetçiliğin liberalizmin özgürlük anlayışına bir üstünlük sağlamadığı ya da bir kopuş yaratmadığı fikrini benimsemiştir. Normatif bir değerlendirme yaptığı için Pettit'in teorisine gönderme yapmıştır. Larmore'un gözünde Neo-Roma geleneği ve siyasal liberalizm birbirinin tamamlayıcısıdır. Pettit, tahakkümden kurtulmanın önemli bir ölçüt olduğunu ve müdahale etmeme ile kendi kendini yönetme ölçütlerinden ne kadar farklı olduğunu açığa çıkarmıştır. Ancak Pettit'e göre liberal düşünürler, özgürlüğün müdahale etmeme anlamına geldiği fikrine tekdüze bir şekilde bağlı kalmışlardır. Pettit'in cumhuriyetçiliği bu nedenle kendisini liberal siyasi yaşam görüşüne bir rakip olarak sunmuştur (Larmore, 2001, 234).

Larmore'un karşı çıktığı nokta, Pettit'in cumhuriyetçi özgürlük anlayışı ile modern liberal gelenek arasında kurduğu söz konusu karşıtlıktır. Pettit'in kurumsal katkılarına rağmen liberalizm içinde düşünülebilecek bir çerçeve çizmesinin kaynağı, Hobbes'un doğrudan liberal sayılmasa dahi özgürlüğe dair düşüncelerinin 20. yüzyılda liberalizmin özgürlük anlayışı olarak resmedilmesidir. Bu da üstte de sıklıkla ifade ettiğimiz gibi özgürlüğü, müdahalenin ya da kısıtlamanın yokluğu olarak tanımlamaktır. Larmore'un bu noktada sorguladığı şey, liberalizmin tümünün gerçekten bu özgürlük anlayışı ile ne derecede örtüştüğüdür. Liberalizmin kurucularından görülen Locke'un özgürlüğü kısıtlamaların yokluğu olarak tanımlamamasına vurgu yaparak, Pettit'in özgürlük anlayışının, liberalizm ile arasında iddia ettiği kadar mesafe olmadığını dile getirmiştir. Hatta bu yüzden Pettit'in Hobbes'u liberal, Locke'u cumhuriyetçi olarak değerlendirmek zorunda kaldığını da ilave etmiştir. Aslında bu liberalizmin yekpare olmamasının bir sonucudur. Liberal olarak tanımlanan pek çok düşünür özgürlük ve hukuk arasındaki karşıtlığı reddetmiştir (Larmore, 2001, 235-236). Başta belirttiğimiz kapsamlı ve siyasal liberalizm ayırımına işaret ederek Pettit'in kapsamlı liberalizmi göz ardı ettiğini ima etmiştir. Larmore'un bu eleştirisi tartışmaya açıktır. Çünkü Pettit, liberalizmi geniş bir kilise olarak görmüştür. Ancak liberallerin çoğunun özgürlüğü cumhuriyetçi bir biçimde, tahakkümsüzlük olarak değil, negatif bir biçimde yani müdahalesizlik olarak düşündüklerini de ilave etmiştir. İstisnai olarak Gaus ve Raz gibi bazılarını dışarıda bırakmıştır ki (Pettit, 1998, 30); söz konusu isimler, kapsamlı liberal olarak belirttiğimiz grupta yer almaktadır. Ancak Neo-Roma çizgisi liberalizmi genel

itibariyle siyasal liberalizm ekseninde ve negatif özgürlüğü temel alan bir ideoloji olarak görmeye eğilimlidir (Öztürk, 2016, 66-67)⁵.

Pettit'in liberalizm içindeki bölünmeyi dikkate aldığı, kapsamlı liberalizmin bilincinde olduğu kabul edilse dahi kapsamlı liberalizm içine dahil olan yaklaşımların çoğu pozitif özgürlük anlayışını benimsemiştir. Oysa Pettit ve Neo-Roma geleneği, pozitif özgürlüğe de mesafeli yaklaşmıştır. Larmore'un Hobbes geleneğinin liberalizmin tek geçerli özgürlük anlayışı olmadığına dikkat çekmesi yerindedir. Nitekim Dagger da Larmore gibi Pettit'i cumhuriyetçilik ve liberalizm arasında keskin ayırım yaptığı iddiası ile eleştirmiştir. Liberalizmin düşünsel öncüsü kabul edilen Locke'u dahi bu açıdan cumhuriyet geleneğine atfetmesini, cumhuriyetçi ve liberallerin ortak bir amaç uğruna mücadele etmelerinin bir göstergesi olarak yorumlamıştır (Dagger, 2000, 53). Oysa liberal gelenek içinde Locke siyasal liberalizm değil, kapsamlı liberalizm içinde değerlendirilen bir düşünürdür (Waldron, 2004, 91- 92). Carter'ın Pettit'e özgürlüğe ahlaki bir değer yüklediği şeklindeki eleştirisi liberalizmin kendi içindeki ayrışması ile anlam kazanmaktadır. Pettit ve Skinner'ın yaklaşımlarını siyasal liberalizm ile karşılaştırsak da negatif özgürlüğe yönelik eleştirileri onları zaman zaman kapsamlı liberalizme yakınlaştırmıştır. İşte bu noktada Pettit, liberalizmden ayrılmak için toplumsal birlikteliğin koşulu olarak hoşgörü ve doğal hak gibi normatif kriterleri benimseyen Locke'u cumhuriyetçi perspektife dahil etmek zorunda kalmıştır. Bu örnek, Neo-Roma düşüncesi ve klasik liberalizm arasındaki geçişkenliğin ne kadar yüksek olduğunu ortaya koymak açısından anlamlıdır. Kaldı ki Locke, normatif bir kriteri benimseyen bir düşünce içinde olsa da metodolojik olarak ampirizmin öncülerindendir.

Normatif bir perspektif içinde eleştiri yapan diğer bir düşünür Patten, felsefi olarak Neo-Roma cumhuriyetçileri ile liberaller arasında kayda değer bir farklılık görmemiştir. Neo-Roma cumhuriyetçilerinin dili ve vurgusunun, sözleşmecili liberallerinkiyle keskin bir tezat oluşturmalarına rağmen bunun felsefi bir çatışma olmadığını özellikle vurgulamıştır (Patten, 1996, 27). Patten'e göre Neo-Roma, liberallerin özgür kurumların kendiliğinden (görünmez bir el ile)

⁵ Neo-Roma geleneğinin iki liberalizm yorumundan sadece bir tanesini ele alması nedeniyle yapılan eleştiriler için Bkz. (Çelik- Karakurt, 2025).

korunacağı iddialarına dayanarak onlara itiraz eder. Oysa, örneğin Rawls, adalet duygusu ve doğal adalet ödevi gibi kavramları kullanarak özgür kurumların kendiliğinden korunacağı iddiasını zedelemiştir. Diğer bir deyişle, liberaller de özgür bir toplumu, yurttaşların adaletli davranma konusundaki bilinçleriyle ilişkilendirmişlerdir (Patten, 1996, 31). Aynı şekilde Patten, Neo-Roma geleneğinin liberalleri hakları ödevlerin önüne koyma gerekçesi ile eleştirmelerini de doğru bulmamıştır. Cumhuriyetçilerin savunduğu siyasi katılım gibi ödevlerin aslında, negatif özgürlüğü korumak için birer araç olarak görüldüğüne dikkat çekmiştir. Bu durumda hem liberalizm hem de araçsal cumhuriyetçilik, temelde özgürlüğün korunmasını amaçladığı için hak/özgürlük eksenli teorilerdir; aralarındaki fark sadece özgürlüğün hangi yollarla daha iyi korunacağına dair ampirik bir görüş ayrılığıdır (Patten, 1996, 32). Patten'in analizini genişleten Moen, Pettit'in tahakkümsüzlük anlayışının gerektirdiği kurumsal koruma güvencesi ile Rawls'un siyasi liberalizminin yurttaşların temel özgürlüklerini kullanabilmeleri için öngördüğü koruma mekanizması arasında niteliksel olarak farklılık bulunmadığını savunmuştur (Moen, 2023, 309-310). Neo-Roma cumhuriyetçiliği, ancak, siyasi toplumu bireye öncelikle ve siyasi katılımı araçsal değil, kendinde bir değer olarak benimsenmesini içeren bir çerçevede yorumlarsa liberalizmle farklılık felsefi bir boyutta tanımlanabilir. Mevcut durumda liberal düşünceden felsefi anlamda bir kopuş söz konusu değildir.

3.3. Epistemolojik Eleştiri

De Bruin, Neo-Roma geleneğinin klasik liberalizmden daha geniş bir özgürlük anlayışı sunmadığından hareket ederek, kavramsal öncüllerle temellendirdiği epistemolojik bir eleştiri getirmiştir. Carter ve Kramer'in kavramsal eleştirileri iki özgürlük anlayışının da özgürlük hakkındaki sorulara benzer cevaplar verdiği yönündedir. Ancak bu argümana cumhuriyetçiler tarafından tartışmanın özsel olarak değil, terminolojiye dayandırıldığı şeklinde bir eleştiri yöneltme ihtimali söz konusudur. Bu nedenle de Bruin, cumhuriyetçi terminolojiyi kabul edip, terminoloji gerekçesi ile karşı çıkılamayacak bir argüman çabası içine girmiştir. Epistemolojik olarak karşı çıkılamayacak bir argüman iddiasını 'epistemolojik öncelik' olarak kavramsallaştırmıştır (de Bruin, 2009, 418). Ancak de Bruin'in aynı terminolojiyi kullanmasının Simpson'a göre bir anlamı yoktur (Simpson, 2017, 48). Çünkü ona göre Pettit'in kurumsal güvence

mekanizmalarını işletecek ve denetleyecek olanlar yine kişilerdir; biçimsel mekanizmalarla özgürlüğün sağlanması mümkün değildir. Asıl konu cumhuriyetçiliğin liberalizme indirgenmesi değil; her iki düşünce tarafından ahlaki boyut ya da erdemin ihmal edilmesi ve araçsal mekanizmalara bel bağlanmasıdır. Daha açık bir ifadeyle Neo-Roma cumhuriyetçiliği, tıpkı klasik liberalizm gibi ahlaki boyutu ve yurttaşlık erdeminin (*civic virtue*) ihmal etmiş; özgürlüğün korunmasını araçsal mekanizmalara devretmiştir, Simpson, Pettit'i analitik düzeyde eleştirirken Skinner'a, atıfta bulunduğu tarihsel döneme ait klasik cumhuriyetçilik erdemlerinin Neo-Roma cumhuriyetçiliğinde bulunmadığı eleştirisini yöneltmiştir (Simpson, 2017, 51-52).

Simpson'un cumhuriyetçiliğin yurttaşlık erdeminin öne çıkararak kendisini liberalizmden ayırt edebileceği eleştirisinde haklılık payı bulunmaktadır. Ancak Neo-Roma cumhuriyetçiliği ontolojik olarak kendisini Neo-Atina cumhuriyetçiliğinden tam da bu araçsallık üzerinden ayırt etmiştir. De Bruin, bu ontoloji üzerinden epistemolojik bir eleştiri getirmiştir. Söz konusu epistemolojik öncelik argümanına göre, bir kişi cumhuriyetçi özgürlük düzenlemeleri hakkında bilgiye sahipse, liberal özgürlük düzenlemeleri hakkında da bilgiye sahip olmak zorundadır ve böylece cumhuriyetçi özgürlük için iddia edilen faydalar liberal terimlerle de açıklanabilecektir (de Bruin, 2009, 419) Cumhuriyetçilerin tahakkümsüzlük olarak özgürlüğün sağlayacağı faydalar olarak ileri sürdükleri, göz boyamaya ve biat etmeye duyulan ihtiyacın azalması, belirsizliğin asgari düzeye inmesi, bağımlılığın azalması gibi faydalardır. De Bruin'a göre söz konusu faydalar epistemolojik öncelik argümanı aracılığıyla tamamen liberal terimlerle de ifade edilebilir (de Bruin, 2009, 442). De Bruin, cumhuriyetçi özgürlüğün imkân ve koşulları açısından bilgi sahibiysek, liberal özgürlük hakkında zaten bilgi sahibi olacağımızı; klasik liberalizmin epistemolojik olarak cumhuriyetçiliği öncelediğini varsaymıştır. Cumhuriyetçi bir özgürlük olarak bağımlılık ya da tahakkümün ancak negatif özgürlük anlamına gelen geçmişte ya da mevcut durumda meydana gelen müdahale örnekleri üzerinden bilinebileceğini, bu nedenle liberal özgürlük bilgisinin epistemolojik olarak cumhuriyetçi özgürlük bilgisinden önce geldiğini savunmuştur.

Epistemolojik öncelik argümanını açıklamak için çeşitli örnekler vermiştir. Bu örneklerden birisinde, aralarında kaynak eşitsizliği bulunan Tania ve Sue adında iki kurgusal kişiyi ele almıştır. Fiziksel güç, finansal güç, sosyal statü,

teknik avantaj veya siyasi otorite gibi unsurları kaynak dağılımını belirleyen unsurlar olarak kabul etmiştir. Kaynak eşitsizliği tek başına özgürlük kısıtlaması olmasa da bir müdahalenin keyfi olup olmadığını belirlemede kritiktir. Şöyle ki; eğer Sue ve Tania kaynaklar açısından eşit olsaydı, Tania'nın müdahale etmesi durumunda Sue ona karşı koyabilirdi. Ancak kaynak eşitsizliği, Neo-Roma için Tania'nın müdahalesini Sue için karşı koyulamaz kılan unsurdur ve bu durum tahakküm olarak tanımlanmıştır. Yazar, kaynak eşitsizliğinin kendi başına bir müdahale olmadığını vurgulayarak, müdahale ihtimalini, kaynak eşitsizliğini tahakkümle ilişkilendiren bilgiye dayandırmıştır. Bu bilgi, geçmişte bu tür eşitsizliklerin fiili müdahalelerle sonuçlandığının görülmesidir. Tania ve Sue arasındaki kaynak eşitsizliği bilgisinin anlam kazanması, altta yatan liberal özgürlük düzenlemelerine dair verilere bağlıdır. Daha açık ifadeyle, Tania'nın Sue üzerinde tahakkümü olduğunu bilmemizi sağlayan şey, daha önce yapılmış liberal özgürlük kısıtlamaları olarak kabul edilecek fiili müdahalelerdir. Bu durumda de Bruin'e göre, hiç müdahale olmazsa tahakküm olduğunun iddia edileceği bilgiye de sahip olunamaz (de Bruin, 2009, 426-429). De Bruin için ilk kez yapılan müdahale, bundan böyle tahakkümün olabilirliğini de gösterecektir. Dolayısıyla tahakküm ihtimalini düşünmemizi sağlayan geçmişte tecrübe edilen müdahaledir; negatif özgürlük kısıtlamasıdır. Yazara karşı çıkılabilecek nokta, bireye yapılan ilk müdahale ile tahakküm ihtimali açığa çıkmasına rağmen, ilk müdahaleden sonra asla müdahale edilmemesi durumunda negatif anlamda özgürlüğü kısıtlanmamış olur ve liberal açıdan özgür kalmaya devam eder. Bu durum Neo-Roma cumhuriyetçiliği açısından özgürlük değildir. Ancak söz konusu mantıksal silsile içinde Bruin'in ortaya koymaya çalıştığı; aralarında kaynak eşitsizliği bulunan Tania ve Sue gibi iki kişi değil; daha önce yaşanmış sayısız örneklerdir. Daha önce tecrübe edilmiş müdahaleler tahakkümün düşünülmesini mümkün kılmıştır. Burada mesele yine ihtimallere dönmektedir. İhtimallerin varlığı da liberal ve cumhuriyetçi özgürlük arasındaki geçişkenliğin önemli bir göstergesidir.

3.4. Yapısal Eleştiri

Thompson, Neo-Roma geleneğinin liberalizmden anlamlı bir farklılık göstermemesinin kavramsal ve normatif hatta epistemolojik nedenlerden ziyade, modern dünyanın değişen koşulları ile ilintili olduğunu savunmuştur. Çalışmanın Neo-Roma cumhuriyetçiliği özgürlük anlayışının liberalizmden temel

bir ayrışma göstermediği argümanını destekleyici bir bakış açısı içindedir. Thompson'un yapısal tahakküm eleştirisi, liberalizm ile ilişki meselesine yeni bir boyut kazandırmıştır. Yukarıdaki eleştirilerden farklı olarak, özgürlük tartışmalarında bireyler arası tahakkümün yanı sıra, yapısal bağımlılık ilişkilerine dikkat çekmiştir. Yapısal bir çerçeveden yaptığı eleştirilerinde, Pettit'in tahakküm kavramının modern toplumlarda toplumsal gücün çok dar bir alanını te-orileştirdiğini ve bu nedenle liberal teorinin sunduğundan farklı bir kavramsal araç ortaya koyamadığını iddia etmiştir. Kavramsal ve normatif eleştirilerden farklı olarak yeni cumhuriyetçi arayışların önemli bir kazanım olduğunu vurgulamayı ihmal etmemiştir. Cumhuriyetçi bir perspektiften bilhassa Pettit'in ve Neo-Roma argümanının sınırlılıklarını aşan bir siyasal özgürlük anlayışı inşa etme çabası içine girmiştir.

Thompson, Pettit'in tahakküm kavramının, 17. ve 18. yüzyıllardaki toplumsal ve siyasi iktidar biçimlerine; monarşik, kişisel, ataerkil egemenlik ve iktidar biçimlerine karşı duyulan endişeleri yansıtan bir kavram olduğunu dile getirmiştir. Dolayısıyla, tahakküm kavramı mevcut koşulları açıklamaya yeterli değildir. Bu tür egemenlik biçimleri, 17. ve 18. yüzyıllarda özgürlüğün yokluğunu karakterize etmiş ve cumhuriyetçilerin monarşiye ve diğer keyfi iktidar biçimlerine karşı mücadelesinin odak noktası olmuştur. Erken modern dönemin tehdit ve risklerinden türetilen tahakkümsüzlük anlamında özgürlük, çağdaş dönemlerde önemli ölçüde değişmiş bir siyasal bilince dayanır. Bu anlamda, Pettit'in ortaya koyduğu tahakküm kategorisi, büyük ölçüde liberal söylem tarafından da ele alınan tarihsel kaygılarla tanımlanmıştır (Thompson, 2009, 282). Liberaller ve cumhuriyetçilerin siyasal toplum konusuna bakış açıları farklılık arz etse de monarşinin keyfi iktidar kullanımının kısıtlanması gerekliliğinde birleşmişlerdir. İktidarın sınırlandırılması liberalizmin temel düsturlarından olmasına rağmen tarihsel olarak her iki yaklaşım da monarşinin keyfi iktidarına duyarlı olmuştur. Köken itibariyle aynı kaynaktan ve kaygıdan beslenmeleri onlar arasındaki farklılığın derin olmadığını gösteren bir unsurdur.

Tahakküm kategorisi bireylerin tahakküm altında olduklarının farkında olduklarını iddia etmiştir; ancak modern kurumlarda kontrol ve itaatin rutin hale geldiği düşünüldüğünde, bu iddia tartışmalı bir hale gelmiştir (Thompson, 2013, 283). Thompson'a göre, kapitalist modernite koşulları altında, herhangi

eşitsizliğin meşrulaştırılması, başkalarının iradelerinin şekillendirilmesi anlamına gelmektedir (Thompson, 2013, 279). Diğer bir deyişle, belli bir bağlam içine oturtulduğu için, insan iradesi özgürlüğü oluşturma ve sürdürme meselelerinin kaynağında yer almamaktadır; modern tahakküm biçimlerinde özgürlük analizinin birincil aktörü bireyler değil, toplumsal sistemlerin mantığı olmuştur (Thompson, 2013, 284).

Thompson, yapısalcı ve cumhuriyetçi bir perspektiften eleştirilerini yöneltirken Weber'in 'meşru otorite' ve Marx'ın 'sömürücü güç' kavramlarını temel almıştır. Weber'in iktidar ve otorite arasında yaptığı ayrımı hatırlatarak, modern toplumlardaki tahakküm anlayışının değiştiğini aktarmıştır. Bu ayrım, iktidar kavramı ceza tehdidinin sebep olduğu bir zorlamaya dayanır. Otorite kavramı ise içerdiği rıza ve gönüllük unsuru ile emirlerin ya da müdahalenin benimsenmesini sağlayan alışkanlıklar olarak ifade edilebilir. Bu nedenle Thompson için, modern zamanlarda asıl sorun keyfi iktidar olmaktan çıkmış; iktidar tahakkümün itaatkâr olarak kabullenilmesine dayanan bir meşruiyet kazanmıştır. Tahakküm bir bireyin diğerine karşı bireysel iradesi ile değil, her iki bireyin de itaat mekanizması yoluyla rutinleştirdikleri bir iktidar süreciyle oluşmaktadır (2013, 284-285). Pettit'in tahakküm kavramı, Weberci anlamda otoriteden ziyade zorlama anlamındaki iktidar kavramına tekabül eder (Thompson, 2013, 285). Modern tahakküm keyfilikten ziyade, rutinleşmiş, rasyonelleşmiş bir yapının içinde cereyan etmektedir. Bu nedenle tahakküm bir baskı unsuru olarak görülmediği gibi, meşru ve geçerli kabul edilir.

Thompson, Pettit'in tahakküm kavramını ve genel olarak Neo-Roma cumhuriyetçiliği eleştirisinde Marx'a atıfla sömürücü güç kavramını kullanmıştır. Bu kavramı, bir birey ya da grubun başka bir birey ya da grubu, artı değer kaynağı olarak güvence altına alabilmek için eşitsizlik ve denetim ilişkilerine tabi kılma kapasitesi olarak ele almıştır (Thompson, 2013, 287). Bu bağlamda, küreselleşmenin ekonomik baskıları nedeniyle kapanacak bir fabrikayı örnek vermiştir. Pettit'in bakış açısı ile fabrika çalışanları geçim kaynakları açısından fabrika sahibinin keyfi iradesine tabidir. Ancak bu yorum, Thompson'a göre gerçeği bütünüyle yansıtmamaktadır. Söz konusu bağımlılığı fabrika sahibinin tahakkümünden ziyade, kapitalist ekonomik sistemin işlevsel mantığının bir sonucu olarak okumak daha uygundur. İşçiler, bireysel kapitalistten çok, sistem olarak kapitalizmin baskıcı yapısına bağımlıdırlar. Thompson için bu tür bir

tahakkümü, Pettit'in teorileştirdiği anlamda keyfi olarak nitelendirmek pek mümkün değildir (Thompson, 2013, 288). Thompson gibi eleştirel bir cumhuriyetçi perspektif benimseyen Gädeke, tahakkümün yapısal boyutunu kabul etmekle birlikte, eğer somut bir irade ya da aktör yoksa ortaya çıkan durumu tahakküm yerine sosyal adaletsizlik olarak nitelendirmiştir. Gädeke, cumhuriyetçiliğin felsefi ayırt ediciliğinin korunabilmesi adına irade boyutunun tamamen göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Yine de Thompson ile aynı çerçevede kalarak, kapitalist piyasa ilişkilerinin oluşturduğu yapının, fabrika sahibi gibi bazı iradelerin işçiler gibi diğer iradeler üzerinde keyfi güç kullanmasını desteklemesi ve sistematik hale getirmesini tahakküm olarak değerlendirmiştir (Gädeke, 2020, 35-36).

Gädeke'in dikkat çektiği nokta, yapının iradelere alan bıraktığı durumlarda, iradeyi tamamen göz ardı etmenin cumhuriyetçi iradeyi yok sayma riskini barındırmasıdır. Sistemsel ya da yapısal koşulların belirlediği bir özgürlük kaybını, bir aktörün diğer aktör üzerine uyguladığı baskı ya da tahakküm olarak görmek ise daraltıcı bir yorum olacaktır. Erken modern zamanlarda tek kişinin iktidarının keyfililiğine yönelik mücadele, negatif özgürlüğü işlevsel hale getirmiştir. Ancak nüfusu oluşturan bileşenlerin farklılaştığı, ülke, yurttaş bütünlüğünün küresel aktörler lehine sarsıldığı geç modern dönemlerde öznenin müdahale ya da tahakkümden bağımsızlaşması görece daha zor bir hale gelmiştir.⁶

Dolayısıyla Thompson'un çizdiği çerçeve içinde, Neo-Roma özgürlük anlayışı aktörlerin içinde bulundukları ilişkisel yapıdan ziyade aktörlere odaklanması nedeni ile liberal teoriye çok yakın gözükmektedir. Neo-Roma cumhuriyetçiliği, özgürlük anlayışını bireyi toplumsal güç ilişkilerinin şekillendirdiği bir çerçeve içinde değerlendirmemiştir (Thompson, 2013, 294). Kategorik olarak, liberalizm bireyi toplumsal koşullardan yalıtılmış, soyut ve tarih dışı bir kurgu olarak teorisinin zeminine yerleştirmiştir. Liberalizmin bireyini yurttaş kimliğini öne çıkararak yorumlayan klasik cumhuriyetçilikte ise birey, kamusal ve toplumsal hayatın içinde anlam kazanır. Neo-Roma geleneği ise liberalizmin

⁶ Benzer bir anlayışı, post-modern bir bağlamda Foucault'nun özgürlük anlayışı ile bağdaştıran bir yaklaşım için bkz. (Küçükalp, 2009, 138-141).

bireyi önelemesini temel almış ancak bunu kamusal ve toplumsal tamamen dışlayarak değil; araçsallaştırarak yapmıştır. Bu araçsallık, Neo-Roma cumhuriyetçiliğini bireyler arası ilişkiler düzleminden ayrı bir yere taşımamıştır. Thompson, klasik liberalizm ile Neo-Roma cumhuriyetçiliği arasında kavramsal, normatif ayrımlar ya da süreklilikler olsa da asıl odak noktasının toplumsal ilişkileri belirleyen yapısal koşullar olduğuna işaret etmiştir. Bireyler arasındaki ilişkilerin kavramsal veya normatif düzeyde farklılaşması ya da aynı kalması yapısal ilişkileri değiştirmiştir.

Cumhuriyetçi ya da liberal fark etmeksizin geç modernlik ve küresel kapitalizmin değişen aktörleri özgürlüğü kısıtlama mekanizmalarını değiştirmiştir. Bireylerin bilincinin ya da bilgi sahibi olmalarının öneminin azaldığı böyle bir yapıda, cumhuriyetçiliğin ve liberallerin kendi içinde ayrışması yüzeysel tartışmaların ötesine geçmemektedir. Kavramsal, normatif ve epistemolojik eleştiriler ağırlıklı olarak Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin klasik liberalizmin negatif özgürlük anlayışından kavramsal olarak bütünüyle ayrışmadığını göstermektedir. Bunun yanında Thompson'un yapısal tahakküm eleştirisi farklı bir düzlemde, Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin mevcut iktidar ilişkilerini açıklama kapasitesine ilişkin sınırlılığa işaret etmektedir. Bu çerçevede içinde, klasik liberalizmle aynı sınırlılığa sahip olan Neo-Roma cumhuriyetçiliği kendini ayırt edecek bir kriter ortaya koyamamıştır.

Sonuç

Cumhuriyet fikri ve cumhuriyetçilik geleneği, modern bir ideoloji olan liberalizmden farklı olarak Antik dönemlere uzanan bir devlet biçimi, toplum anlayışı ve devlet-toplum ilişkisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet biçimi olması onu salt anayasal ve hukuksal bir boyuta hapsederken, toplumsal ve felsefi alandaki duruşu ise daha geniş bir çerçeveye ve modern döneme taşımıştır. Özgürlük, bu geniş çerçevenin önemli bir ara kesitidir ve liberalizmle ilişkisinin doğrudan gözlemlenebildiği bir alandır. Liberalizm, erken modern dönemlerden itibaren cumhuriyetçiliği, devlete ve topluma verilen öncelik üzerinden, büyük ölçüde dışarıda bırakarak hâkim paradigma olmuştur. Fakat II. Dünya Savaşı sonrası, bilhassa 1970'li yıllardan itibaren liberalizmin krizinin yol açtığı arayışlar, cumhuriyetçi düşüncüyü yeniden gündeme taşımıştır. Neo-

Roma cumhuriyetçiliği de bu arayışların bir ürünü ve klasik liberalizme ve negatif özgürlük anlayışına yönelik bir alternatif olarak karşımıza çıkmıştır.

Neo-Roma cumhuriyetçiliği özgürlük anlayışının, modern siyasal düşüncenin hâkim paradigması olan liberalizm ile ilişkisinin analizi, söz konusu yaklaşımın gerçekten özgün bir alternatif sunup sunmadığını değerlendirmeyi mümkün kılmıştır. Neo-Roma geleneği, negatif özgürlüğün ötesine geçerek ancak pozitif özgürlüğe de başvurmuyarak, yeni bir özgürlük kavramı inşa etmeye çalışmıştır. Özgürlüğün yalnızca müdahalenin yokluğu olarak değil, tahakküm ve bağımlılık ilişkilerinden kurtuluş olarak tanımlanması gerektiğini iddia etmiştir. Skinner'in bağımlı olmama yaklaşımı ile Pettit'in tahakkümsüzlük yaklaşımı arasındaki kavramsal ayrım da gözden kaçırılmamalıdır. Skinner'in özgürlük anlayışında bağımlılık ve müdahale özgürlüğü sınırlayan koşullar olarak birlikte ele alınırken, Pettit tahakküme müdahaleden daha temel bir önem atfetmektedir. Pettit açısından özgürlüğün ihlali her türlü müdahaleden ziyade, keyfi müdahaleye tabi olma durumuna odaklanmıştır. Buna rağmen bağımlılık ve tahakküm ilişkilerini özgürlüğün sınırlandırılması bakımından önemli görmeleri onları Neo-Roma cumhuriyet çizgisinde buluşturmuştur. Böylece Neo-Roma cumhuriyetçiliği, Hobbesçu geleneği takip eden klasik liberalizm ve siyasal liberalizm anlayışlarından farklı olarak özgürlüğün önündeki engelleri yalnızca fiili müdahaleler değil; başkalarının keyfi iradesine tabi olma ihtimalleri olarak da değerlendirmiş ve modern özgürlük tartışmalarına farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Bu çerçevede, Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin bilhassa klasik liberalizmle arasındaki en güçlü kırım noktası, hukuk ve özgürlük arasındaki ilişkide belirginleşmiştir. Hobbesçu ve Berlinci liberal gelenek yasayı özgürlüğü kısıtlayan kaçınılmaz bir müdahale olarak görürken; Neo-Roma perspektifi, keyfi olmayan yasaları bireyi başkasının iradesine bağımlı olmaktan kurtaran ve özgürlüğü kuran temel zemin olarak kabul eder. Dolayısıyla Neo-cumhuriyetçiliği için yasa, keyfi müdahale içermemesi nedeni ile özgürlüğü kısıtlayan değil, mümkün kılan bir unsurdur. Yasa ve özgürlük ilişkisi ile bağlantılı olarak siyasal katılım vurgusu önem kazanmıştır. Neo-Roma düşüncesinde, yasaların yapım sürecine ve birçok kurumsal mekanizmaya belli ölçüde dahil olabilmek açısından siyasal katılım önemlidir. Ancak siyasal katılım, yurttaşlık erdemi ve ödev anlayışı çerçevesinde yüceltilerek de-

gil, negatif özgürlüğün korunması için araçsal bir gereklilik olarak konumlandırılmıştır. Siyasal katılım genel itibariyle cumhuriyetçi geleneğin bir değeri olarak ön plana çıkarken, siyasal katılımın araçsal bir boyut kazanması onu yeniden klasik liberalizme yakınlaştırmıştır.

Neo-Roma cumhuriyetçiliği, liberalizmin Hobbesçu negatif özgürlüğü benimseyen yaklaşımlarından farklı olarak, özgürlüğü müdahalenin ötesinde bir kavrayış olarak ele alması çabasına rağmen, iddia ettiği gibi radikal bir kopuş yaratmamıştır. Çünkü her iki özgürlük anlayışı, bireylerin birbirleriyle kurdukları ilişkilere ve bu ilişkilerin açığa çıkardığı bağımlılık ve tahakküm biçimlerine odaklanmış ve özgürlük, bireyin dışsal müdahale ve baskı karşısındaki konumu üzerinden tanımlanmıştır. Nitekim Carter ve Kramer gibi düşünürlerin eleştirileri, tahakkümsüzlük olarak özgürlüğün negatif özgürlük anlayışından farklı bir özgürlük kategorisi oluşturmadığı; yalnızca müdahalenin gerçekleşmiş biçimlerine değil, gerçekleşme ihtimaline de dikkat çektiği yönündedir. Bu eleştirilerde tartışmalı noktalar bulunmakla birlikte, Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgürlük anlayışının liberalizm karşısındaki özgünlük iddiasını sınırlandırmıştır. Aynı çerçeve içinde, her iki özgürlük arasındaki ayrımın çoğu zaman normatif ve felsefi olmadığı birbirlerinin tamamlayıcısı olabildikleri Larmore, Dagger ve Patten tarafından ileri sürülmüştür. Diğer yandan de Bruin, Neo-Roma cumhuriyetçiliği içinde özgürlüğe ya da özgürlük kaybına neden olan idrak ya da bilginin, negatif özgürlük için gerekli bilgiyi ön gerektirdiği iddiası ile eleştirilere epistemolojik boyut kazandırmıştır. Epistemolojik öncelik argümanı ile Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin sağlayacağı faydaların liberalizm tarafından sağlanabildiğini açıklamıştır. Genel itibariyle liberalizm içinden yöneltilen bu eleştirilerin ortak noktası, müdahalesizlik anlamında negatif özgürlüğün, kavramsal düzeyde Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgürlük anlayışını karşılayabileceği, ikisinin zıt konumlara yerleştirilemeyeceğidir.

Bu eleştirilerin dışında, Neo-Roma cumhuriyetçi geleneğinin klasik liberalizmle mutlak bir farklılaşma göstermemesi meselesine yine cumhuriyetçi bir perspektiften yöneltilen kritik bir eleştiri, Thompson'ın yapısal eleştirisidir. Neo-Roma teorisinin birey odaklı ve kişisel bağımlılığı merkeze alan analiz yöntemi, geç modernite ve küresel kapitalist sistemin yarattığı yapısal tahakküm biçimlerinin oluşturduğu koşulları açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Çağdaş toplumlarda bağımlılık ve tahakküm, çoğu zaman bireysel aktörlerin

keyfi iradesinden değil, bireylerin üzerinde doğrudan denetim sahibi olmayan yapısal ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin ve klasik liberalizmin özgürlüğü kişisel ilişkiler düzeyinde kavramsallaştırması, modern toplumların ekonomik ve siyasal örgütlenmesinden doğan bağımlılık biçimlerini maskeleyen riskini taşımaktadır.

Çalışmanın ulaştığı temel sonuç, Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgürlük anlayışı ile klasik liberalizmin özgürlük anlayışı arasında varsayılandan daha kaygan bir zeminin varlığıdır. Neo-Roma düşüncesi ne klasik liberalizmin müdahalesizlik anlayışına indirgenebilir ne de özgürlüğü ortak iyi veya öz-yönetim üzerinden tanımlayan Neo-Atina cumhuriyetçi gelenekle özdeşleştirilebilir. Bu nedenle, Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgünlüğü, liberalizme alternatif bir özgürlük teorisi geliştirmesinden ziyade, negatif özgürlük anlayışının merkezine almadığı bazı siyasal ve kurumsal koşulları açığa çıkarmasında aranmalıdır. Çalışmanın temel katkısı, Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgürlük anlayışını liberal özgürlük anlayışının karşısında bütünüyle ayrı bir alternatif olarak konumlandırmak yerine, iki yaklaşım arasındaki kavramsal yakınlıkları ve farklılaşma noktalarını ortaya koymasıdır. Öte yandan, Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin özgürlük tartışmalarına yaptığı katkıyı, yalnızca liberalizmden farklılaşıp farklılaşmadığı sorusu üzerinden düşünmek yerinde olmayacaktır. Özgürlüğün kurumsal ve siyasal koşullarına dikkat çekmesi bakımından siyaset teorisine önemli katkılar sağlamıştır. Ayrıca, Neo-Roma özgürlük anlayışının, bireyler arası ilişkilerin ötesinde, yapısal ilişkileri açıklamakta ne ölçüde yeterli olduğu, Neo-Roma cumhuriyetçiliği özgürlük anlayışının kapsamını ve liberalizmle arasındaki mesafeyi yeniden değerlendirmek açısından önemli bir sorgulama alanıdır. Neo-Roma cumhuriyetçiliğinin bu tür yapısal bağımlılık biçimlerini açıklama potansiyeli, başka çalışmalar açısından önemli bir araştırma çerçevesi sunmaktadır.

Kaynakça

Ayhan Türkbay, Rezzan. "Liberalizmde Hobbes: Gerilim ve İkilikler". *Akdeniz İİBF Dergisi* 24/2 (2024), 128-148. <https://doi.org/10.25294/aiuibfd.1512548>

- Baştürk, Efe. "Çağdaş Siyaset Felsefesinde İki Tarz-ı Cumhuriyetçilik: Atina ve Roma Anlayışlarının Karşılaştırılması". *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6/1 (2013), 111-130. <https://doi.org/10.12780/UUSBD140>
- Berlin, Isaiah. "İki Özgürlük Kavramı", *Liberal Düşünce* 2/46 (2007), çev. Mustafa Erdoğan. 59-72. <https://izlik.org/JA45MH73LG>
- Berlin, Isaiah. *Isaiah Berlin'le Konuşmalar*. çev. Z. A. Kılınç. der. Ramin Jahanbegloo. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016.
- Carter, Ian. "The Independent Value of Freedom". *Ethics* 105/46 (1995), 819-845. <https://www.jstor.org/stable/2382113>
- Carter, Ian. "How are the Power and Unfreedom Related". *Republicanism and Political Theory*. ed. Cécile Laborde vd. 58-83. Oxford: Blackwell Publishing, 2008.
- Çapan, Alişan. *Isaiah Berlin: İki Özgürlük Arasında*. İstanbul: Oniki Levha, 2015.
- Çelik, Adem-Karakurt, Metehan. "Liberal Özgürlük Düşüncesinin Tek Boyutlu Okuması: Locke ve Constant Üzerinden Neo-Roma Cumhuriyetçiliğine Bir Eleştiri". *Amme İdaresi Dergisi* 58/3, (2025), 387-408.
- Dagger, Richard. "Republicanism" Refashioned: Comments on Pettit's Theory of Freedom and Government". *The Good Society* 9/3 (2000), 50-53. <https://www.jstor.org/stable/20710982>
- De Bruin. Boudewijn. "Liberal and Republican Freedom". *The Journal of Political Philosophy* 17/4 (2009), 418-439. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9760.2009.00334.x>
- Erfidan, Yavuz Selim. "İki Özgürlük Anlayışı ve Thomas Hill Green'in Pozitif Özgürlüğe Etkisi". *Liberal Düşünce Dergisi* 26/102 (2021), 29-53. <https://doi.org/10.36484/liberal.886327>
- Gädeke, Dorothea. "From Neo-Republicanism to Critical Republicanism". *Radical Republicanism: Recovering the Tradition's Popular Heritage*. ed. Bruno Leipold vd. 23-46. Oxford: Oxford University Press, 2020.
- Hobbes, Thomas. *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*. çev. Semih Lim. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2018.

- Kartal, Filiz. "Philip Pettit'nin Cumhuriyetçi Özgürlük Anlayışı". *Res Publica: Platon'dan Skinner'a Antik ve Modern Düşünce*. ed. Armağan Öztürk. 339-365. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2013.
- Keyman, Fuat-Turnaoğlu, Banu. (2008). "Neo-Roma ve Neo-Atina Cumhuriyetçiliği: Cumhuriyetçilik, Demokratikleşme ve Türkiye". *Doğu Batı* 11/47 (2008), 37-64.
- Küçükalp, Derda. "Negatif Özgürlük, Pozitif Özgürlük ve Ötesi". *Felsefelogos* 13/1 (2009), 127-143.
- Kramer, Matthew. H. "Liberty and Domination", *Republicanism and Political Theory*. ed. Cécile Laborde vd. 31-57. Oxford: Blackwell Publishing, 2008.
- Larmore, Charles. "A Critique of Philip Pettit's Republicanism Philosophical Issue" *Social, Political, and Legal Philosophy* 11 (2001), 229-243.
- Lovett, Frank- Pettit, Philip. "Neorepublicanism: A Normative and Institutional Research Program". *The Annual Review of Political Science* 12 (2009), 11-29. <https://doi.org/10.1146/annurev.polisci.12.040907.120952>
- MacCallum, Gerald. C. "Negative and Positive Freedom". *The Philosophical Review* 76 /3 (1967), 312-334. <https://doi.org/10.2307/2183622>
- Moen, Lars J. K. "Republicanism as Critique of Liberalism". *The Southern Journal of Philosophy* 61/2 (2023), 308-324. <https://doi.org/10.1111/sjp.12482>
- Nomer, Nedim. "İngiliz Cumhuriyetçiliği ve Makyavel", *Res Publica: Platon'dan Skinner'a Antik ve Modern Düşünce*. ed. Armağan Öztürk. 126-147. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2013.
- Öztürk, Armağan. *Cumhuriyetçilik ve Liberalizm Neo-Roma Cumhuriyetçiliği: Özgürlük, Katılım, Yasa/Yurttaşlık Sorunsalları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Ankara: Doruk Yayınları, 2016.
- Patten, Alan. "The Republican Critique of Liberalism". *British Journal of Political Science* 26/1 (1996), 25-44. <https://www.jstor.org/stable/194012>
- Pettit, Philip. *Cumhuriyetçilik Bir Özgürlük ve Yönetim Teorisi*. çev. Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998.

- Pettit, Philip. "On "Republicanism": Reply to Carter, Christman and Dagger". *The Good Society* 9 /3 (2000), 54-57. <https://www.jstor.org/stable/i20710965>
- Pettit, Philip. "Keeping Republican Freedom Simple: On a Difference with Quentin Skinner". *Political Theory* 30/3 (2002), 339-356. <https://www.jstor.org/stable/3072589>
- Rawls, John. *Siyasal Liberalizm*. çev. Mehmet F. Bilgin. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.
- Riker, William.H. *Liberalism Against Populism A Confrontation Between the Theory of Democracy and the Theory of Social Choice*. Illinois: Waveland Press, 1982.
- Shapiro, Ian. "Reflections on Skinner and Pettit", *Hobbes Studies* 22 (2009).185-191.
- Simpson, Thomas W. "The Impossibility of Republican Freedom". *Philosophy & Public Affairs* 45/1 (2017), 27-53. <https://doi.org/10.1111/papa.12082>
- Skinner, Quentin. *The Paradoxes of Political Liberty. The Tanner Lectures On Human Values*, Harvard University, October 24-25, 1984.
- Skinner, Quentin. "Adalet, Kamu Yararı ve Özgürlüğün Önceliği Üzerine". çev. Eylem Özkaya. *Liberaller ve Cemaatçiler*. ed. Andre Berten vd. 173-186. Ankara: Dost Kitabevi, 2006.
- Skinner, Quentin. *Liberalizmden Önce Özgürlük*. çev. Kemal Özdil. İstanbul: Işık Yayınları, 2018a.
- Skinner, Quentin. *Hobbes ve Cumhuriyetçi Özgürlük*. çev. Emre Zeybekoğlu. Ankara: Dost Kitabevi, 2018b.
- Skinner, Quentin. "A Third Concept of Liberty". *Proceedings of the British Academy* 117 (2002), 237-268. <https://doi.org/10.5871/bacad/9780197262795.003.0007>
- Thompson, Michael. J. "Reconstructing republican freedom: A critique of the neo-republican concept of freedom as non-domination", *Philosophy and Social Criticism*, 39/3 (2013), 277-298. <https://doi.org/10.1177/0191453712473081>

- Tunçel, Ahu. "Quentin Skinner: Yeni Cumhuriyetçilik- Yeni Tarihçilik". *Res Publica: Platon'dan Skinner'a Antik ve Modern Düşünce*. ed. Armağan Öztürk. 311-338. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2013.
- Waldron, Jeremy. "Liberalism, Political and Comprehensive". *The Handbook of Political Theory*. ed. Gerald F. Gaus&Chandran Kukathas. 89-99. London: Sage Publications, 2004.
- Walter, Ryan. "Hobbes, Liberalism, and Political Technique". *European Legacy* 16/ 1 (2011), 53-69. <https://doi.org/10.1080/10848770.2011.543374>